

Begroting 2016
en
Meerjarenraming 2016-2019

Kerngegevens

Algemeen		
Inwoners	ca. 650.000	
Gemiddeld aantal inwoners per km ²	333	
Oppervlakte waarvan de bodemgesteldheid is:	ca. 195.000 ha.	
- zandgrond 66%;		- kleigrond 24%;
- veengrond 2%;		- overig 8%.
Inliggende gemeenten	22	
Provincies	2	
Reglementaire taken	2	
Gedelegeerde taken door provincie	1	
Medewerkers	357	
Formatie	327,3 FTE	

Bestuur	
Het waterschapsbestuur van Rijn en IJssel bestaat uit 30 zetels en de volgende fracties	
- CDA	6
- Water Natuurlijk	5
- VVD	3
- PvdA	3
- Vrienden van de Berkel	2
- Vereniging Kleine Kernen	1
- Algemene Waterschapspartij	1
- 50Plus	1
- VBNE (geborgde zetel)	2
- KvK (geborgde zetel)	3
- LTO (geborgde zetel)	3
Het dagelijks bestuur bestaat uit 4 heemraden en de dijkgraaf.	

Zuiveringsbeheer	
Rioolwaterzuiveringsinstallaties	13
Persleidingen	400 km
Gemalen	129
Te zuiveren afvalwater per jaar	ca. 66.000.000 m ³
Hoeveelheid slib per jaar	50.700 ton

Watersysteem	
Land	193.050 ha
Water	1.950 ha
Zwemwaterlocaties	17
Stedelijk gebied	23.500 ha
Hoofdwaterlopen	4.022 km
Gemalen	67
Stuwen	1.867
Primaire keringen	143 km
Regionale en overige niet primaire keringen	89 km

Financieel 2016	
Belastingopbrengst	€ 82,3 mln.
Jaarresultaat	negatief € 0,6 mln.
Balanstotaal	€ 372,4 mln.
Investeringsvolume	€ 28,4 mln.

Inhoud

1.	Samenvatting	5
1.1	Van perspectievennota naar begroting met meerjarenraming	5
1.2	Financiële analyse op hoofdlijnen	5
2.	Programma's	7
2.1	Algemeen.....	7
2.2	Programma Veiligheid	8
2.3	Programma Watersystemen	12
2.4	Programma Afvalwaterketen	17
2.5	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	23
3.	Verplichte paragrafen	24
3.1	Uitgangspunten en normen	24
3.2	Lopende en voorgenomen investeringen	24
3.3	Financiering	25
3.4	Weerstandsvormogen - Bestemmingsreserves en voorzieningen.....	26
3.5	Waterschapsbelastingen	29
3.6	Incidentele baten en lasten.....	31
3.7	Kostentoerekening.....	31
3.8	Verbonden partijen	32
3.9	Bedrijfsvoering	33
3.10	EMU-saldo	34
4.	Exploitatie begrotingen.....	36
4.1	Begroting naar programma's	36
4.2	Begroting naar kostendragers - taken	37
4.3	Begroting naar kosten- en opbrengstsoorten	38
Bijlage 1	Staat van vaste activa.....	39
Bijlage 2	Staat van personeelslasten	40
Bijlage 3	Formatieplan 2016.....	41
Bijlage 4	Staat van langlopende leningen	44
Bijlage 5	Berekening van de renteomslag.....	45
Bijlage 6	Vaststellingsbesluit	46

Voorwoord

Voor u ligt de Begroting 2016 met de meerjarenraming 2016-2019 van waterschap Rijn en IJssel.

Het college van dijkgraaf en heemraden continueert het beleid van het waterschap beschreven in de Watervisie. Deze begroting en meerjarenraming zijn gebaseerd op een verdere uitwerking van de kaders uit de Perspectievennota 2016-2019, zoals deze in de vergadering van het algemene bestuur van 7 juli 2015 zijn vastgesteld, en waaraan de structurele wijzigingen in lasten en baten uit de Bestuursrapportage 2015-2 (Burap 2015-2) zijn toegevoegd.

Het is de eerste begroting van het dit jaar nieuw gekozen algemeen bestuur en gebaseerd op het bestuursakkoord '**Water verbindt**' en het nog dit jaar vast te stellen waterbeheerplan voor de nieuwe beleidsperiode 2016-2021. In de voorliggende begroting en begrotingsjaar zijn speerpunten uit het bestuursakkoord te weten duurzaamheid, lastenontwikkeling (tarieven), klimaatadaptie en waterbewustzijn opgepakt en in acties omgezet.

Het college van dijkgraaf en heemraden heeft er met de gevolgde werkwijze bij deze begroting voor gekozen om aan te sluiten op de werkwijze van het vorige college. Het college voorziet in begin 2016 een bestuurlijke discussie als opmaat naar de planning en control-cyclus voor 2016 over een mogelijk nieuwe kostentoedeling voor het watersysteembeheer, de gewenste schuldpositie van ons waterschap en de kwijtschelding.

1. Samenvatting

1.1 Van perspectievennota naar begroting met meerjarenraming

De perspectievennota is de nota van het waterschap waarmee het bestuur de beleidsmatige en financiële kaders voor het komende begrotingsjaar en de drie daarop volgende jaren verkent en vaststelt. Deze kaders worden later in het jaar uitgewerkt in de Begroting 2016 met de meerjarenraming voor de daarop volgende jaren, die ter besluitvorming aan het algemeen bestuur wordt voorgelegd.

Een meerjarenraming werd in voorgaande jaren als onderdeel van de perspectievennota (PPN) opgesteld. Vervolgens werd de begroting opgesteld. In de tussenliggende periode ontstaat voortschrijdend inzicht dat ook doorwerkt in het meerjarenperspectief. Teneinde een kwaliteitsslag te maken is besloten om perspectievennota en meerjarenraming los te koppelen en de begroting samen met de meerjarenraming, als geïntegreerd stuk, te presenteren. Hierdoor wordt ook aansluiting verkregen met de verslaggevingsvoorschriften.

De uitwerking van de beleidskaders van de perspectievennota resulteert in de begroting met meerjarenraming. Met de begroting worden door het algemeen bestuur de budgetten en de investeringsvolumes vastgesteld voor het komende jaar. In de meerjarenraming toetsen we onze financiële positie aan het beleid van het waterschap voor de komende jaren.

1.2 Financiële analyse op hoofdlijnen

De taak Zuiveringsbeheer op basis van verhoging van de belastingtarieven met 3% ten opzichte van de vastgestelde 2015 tarieven.

bedragen in € 1.000

Zuiveringsbeheer	Begroting 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Baten	40.218	41.386	42.897	44.210	45.557
Lasten	41.386	40.886	41.301	41.578	42.117
Resultaat	-1.168	500	1.596	2.632	3.440

Mutaties PPN, begroting en BURAP 2015-2

Baten	-400	0	0	0	0
Lasten	-39	46	-101	-67	-53
Totaal mutaties	-361	-46	101	67	53

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Baten	39.818	41.386	42.897	44.210	45.557
Lasten	41.347	40.932	41.200	41.511	42.064
Resultaat	-1.529	454	1.697	2.699	3.493

Kostendekkendheid	96%	101%	104%	107%	108%
-------------------	-----	------	------	------	------

Stand vrij inzetbare reserve per 01-01	545	-1.070	-616	1.081	3.780
Toevoeging/onttrekking reserve	-1.529	454	1.697	2.699	3.493
Stand vrij inzetbare reserve per 31-12	-984	-616	1.081	3.780	7.273

De taak Zuiveringsbeheer heeft bij het vaststellen van de Begroting 2015 gebruik gemaakt van een deel van het weerstandsvermogen. De wet geeft de mogelijkheid om het weerstandsvermogen in een enig jaar te gebruiken voor een sluitende begroting. Dit op voorwaarde dat er een plan van herstel wordt opgesteld waarin wordt getoond dat de reserves weer aantrekken en het weerstandsvermogen wordt hersteld. De meerjarenraming toont vanaf 2016 positieve resultaten waardoor de reserves worden opgebouwd. In 2017 wordt er geen gebruik meer gemaakt van het weerstandsvermogen.

De taak Watersysteembeheer op basis van verhoging van de belastingtarieven met 3% ten opzichte van de vastgestelde 2015 tarieven.

bedragen in € 1.000

Watersysteembeheer	Begroting 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Baten	39.483	39.956	41.446	42.959	44.477
Lasten	40.467	40.780	41.313	42.097	42.954
Resultaat	-984	-824	133	862	1.523

Mutaties PPN, begroting en BURAP 2015-2

Baten	-600	0	0	0	0
Lasten	-158	227	275	333	313
Totaal mutaties	-442	-227	-275	-333	-313

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Baten	38.883	39.956	41.446	42.959	44.477
Lasten	40.309	41.007	41.588	42.430	43.267
Resultaat	-1.426	-1.051	-142	529	1.210

Kostendeckendheid	96%	97%	100%	101%	103%
-------------------	-----	-----	------	------	------

Stand vrij inzetbare reserve per 01-01	3.257	1.831	780	638	1.167
Toevoeging/onttrekking reserve	-1.426	-1.051	-142	529	1.210
Stand vrij inzetbare reserve per 31-12	1.831	780	638	1.167	2.377

De taak Watersysteembeheer toont voor 2016 en 2017 nog een negatief resultaat en zal voor een sluitende begroting gebruik maken van haar reserves. Vanaf 2018 wordt een positief resultaat verwacht waardoor de reserves zullen worden opgebouwd.

Kwijtschelding

Door de huidige economische tijden laat het bedrag voor kwijtschelding de laatste jaren een stijgende lijn zien. Steeds meer huishoudens maken gebruik van de mogelijkheid tot kwijtschelding van waterschapsbelastingen. In de begroting 2016 en volgende jaren is het bedrag structureel gehouden op € 0,7 mln. In het Bestuursakkoord is een discussie over kwijtschelding aangekondigd.

Investeringsvolume

In de Perspectievennota 2016-2019 is het kader voor het netto investeringsvolume exclusief Vaarwegen voor 2016 vastgesteld op € 29,9 mln. Voortschrijdend inzicht in de meerjarenraming heeft geleid tot een gewijzigde volume voor 2016 en verder voor het programma Afvalwaterketen.

bedragen in € 1.000

Investeringsvolume	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Programma Veiligheid	9.600	8.000	8.000	7.500	7.500
Programma Watersystemen	9.000	7.500	6.500	7.000	8.000
Programma Afvalwaterketen	5.300	12.900	15.200	10.900	11.000
Waterschapsverkiezingen	1.200				1.200
Totaal programma's	25.100	28.400	29.700	25.400	27.700

2. Programma's

2.1 Algemeen

Waterschap Rijn en IJssel heeft in 2013 de Watervisie 2030 vastgesteld. Deze langetermijnvisie is sindsdien de leidraad voor het beleid en het handelen van het waterschap. De intenties uit deze visie zijn vorig jaar vertaald naar het middellange termijnbeleid, zoals dat is uitgewerkt in het waterbeheerplan (WBP).

Kern van onze Watervisie 2030 WATER ALS VERBINDEND ELEMENT

Een multischalig waterschap: We zijn en blijven een regionaal werkende overheid die staat voor een deskundige en betrouwbare uitvoering van zijn taken. De samenwerking met medeoverheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties is uitgebouwd, om doelen beter te kunnen bereiken of om kosten te beheersen. Daarvoor kennen we elkaars doelen en belangen en wisselen we die in regelmatige dialogen uit. Kostenstijgingen beperken we ook door slimmer of duurzamer te werken en, waar dit verantwoord is, taken aan anderen over te laten. De uitvoering van de ene taak vergt een ander schaalniveau van samenwerken dan een andere taak, daarom werken wij multischalig waardoor we steeds met de juiste partners om tafel zitten. Wij koesteren de gebiedsnabijheid, het werken in en dichtbij de stroomgebieden. We tonen onze meerwaarde door onze kennis en ervaring als gebiedsbeheerder maximaal te benutten, zowel in de stroomgebieden als daarbuiten.

Hoogwaterveiligheid op niveau: Ons doel is en blijft een robuuste en kosteneffectieve bescherming van de regio tegen hoogwater. De opgave om grotere hoeveelheden water veilig op de Rijn en IJssel te kunnen opvangen is aanzienlijk. De aanpassingen die daarvoor nodig zijn hebben we in 2030 voor een deel uitgevoerd, samen met de partners in het nationale Deltaprogramma. Voor de rivierdijken worden verschillende beschermingsniveaus gehanteerd, omdat het ene gebied een hogere bescherming vraagt dan het andere gebied. We werken met nieuwe soorten dijken en betrekken gebiedspartijen, andere overheden, ondernemers en burgers meer bij de bescherming van de binnendijkse gebieden.

Helder regionaal waterbeheer: In 2030 wordt het regionale watersysteem klimaatbestendig beheerd en onderhouden. We kennen de risico's op wateroverlast en weten in welke gebieden extreme buien en droogte negatieve gevolgen hebben. In samenwerking met agrariërs, terreinbeheerders en gemeenten werken we aan maatregelen om die extremen op te vangen. Ook werken we samen aan een verbeterslag in de waterkwaliteit. Waar er risico's en knelpunten blijven, geven we dit aan. Als gebiedsbeheerder hebben we nieuwe allianties met ondernemers en burgers en stimuleren we hen om van de stroomgebieden een verdienlandschap te maken: een gebied waar economisch gewin en waterbeheer hand in hand gaan.

Stoffen winnen uit de waterketen: In 2030 blijft het zuiveren van afvalwater met oog op de volksgezondheid een belangrijke taak. Op basis van de modernste zuiveringstechnieken halen we schadelijke stoffen uit het water, voordat dit teruggaat in het milieu of verder wordt benut. De meeste zuiveringsinstallaties draaien in 2030 op energie die uit het afvalwater wordt opgewekt. Ook in het regionale watersysteem zijn kansen op energiewinning benut. Stoffen in het afvalwater die geschikt zijn voor opwaardering en hergebruik halen we er zoveel mogelijk uit en deze worden opnieuw gebruikt. We stimuleren het scheiden van schadelijke stoffen aan de bron. De partners in de hele waterketen werken nauw samen in gebiedsverbanden, die zijn afgestemd op de kansen en mogelijkheden in het betreffende gebied.

Het waterbeheerplan is het hoofdplan van het waterschap, waarin eens in de zes jaar het beleid voor alle taakgebieden van het waterschap wordt vastgesteld. Het plan geeft aan welke doelen het waterschap nastreeft en met welke aanpak we deze willen bereiken. De maatregelen die in de planperiode uitgevoerd worden en de bijbehorende financiële middelen zijn voornamelijk op hoofdlijnen aangegeven. Jaarlijks wordt via de perspectievennota, de begroting en meerjarenraming het beleid concreter uitgewerkt.

Het beleid is in het waterbeheerplan en perspectievennota ingedeeld naar de beleidsthema's Veiligheid, Voldoende water, Schoon water (Watersysteembeheer) en Afvalwaterketen. De meerjarenraming en begroting hanteren dezelfde indeling.

2.2 Programma Veiligheid

Het waterschap heeft de afgelopen jaren intensief meegewerkt aan de ontwikkeling van het nationale Deltaprogramma. Vanuit dit programma werken we de komende jaren verder aan het op orde krijgen van de dijken, aan een passende ruimtelijke inrichting en aan een adequate crisisbeheersing. Concreet gaat het hierbij om een uitwerking van de zgn. deltabeslissing Waterveiligheid en de deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. Dit doen we samen met Rijkswaterstaat, de provincies, de veiligheidsregio's en gemeenten. In 2017 zal de nieuwe Waterwet van kracht worden, die wijzingen op het gebied van normering met zich meebrengt. Het waterschap bereidt zich verder voor op deze ontwikkeling.

Het waterbeheerplan geeft voor het thema Waterveiligheid uitwerking aan ons beleid in termen van 'meerlaagse veiligheid':

- laag 1 preventie: primaire en regionale waterkeringen;
- laag 2 ruimtelijke inrichting;
- laag 3 crisisbeheersing.

Ons bestuursakkoord 'Water verbindt' legt voor de primaire waterkering dijkkring 48 (dijk rond de Liemers die doorloopt tot bij Bislich in Duitsland) een duidelijk accent bij de afstemming met de Duitse partners.

2.2.1 Primaire keringen (laag 1)

Het waterschap onderhoudt, beheert en verbetert de primaire waterkeringen overeenkomstig het wettelijk vereiste beschermingsniveau.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)

In de komende jaren bereiden we de vierde landelijke toetsing van de primaire waterkeringen voor. Ten behoeve van een goed beheer zorgen we voor een goede aansluiting bij de inspectie leefomgeving en transport in hun rol als toezichthouder van primaire waterkeringen. We werken verder aan de voorbereiding en uitvoering van de dijkverbeteringen die in het HWBP zijn opgenomen.

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)

In de begroting van 2016 is voorzien in implementatie van het goede beheer en een belangrijke aanzet voor realisatie van de dijkverbeteringsdoelstellingen.

Maatregelen (HOE)

- De opgave voor verbetering van keringen is ruim 5 km, op basis van de in 2011 uitgevoerde toetsing van de waterkeringen. Deze opgave wordt gefaseerd voorbereid en uitgevoerd, binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) in de periode 2015-2025.
- In overleg met initiatiefnemers verkennen we meekoppelkansen van dijkverbetering met projecten van derden. Er lopen veel initiatieven van derden in de omgeving van de dijken die kansen bieden, maar ook inspanning vragen. Voorbeelden zijn de projecten Rivier in de stad (RIDS) Zutphen, Rijnkade Arnhem, industrieterrein Grutbroek Doetinchem en verbetering voorpand Twentekanaal.
- We bereiden ons voor op het doorvoeren van nieuwe (gedifferentieerde) normen voor de dijken. In dit kader voeren we samen met de andere IJsselwaterschappen een 'consequentieanalyse' uit. Deze analyse helpt om een concreter beeld te krijgen van de ruimtelijke en financiële gevolgen van de nieuwe normering.
- Door de veranderende landelijk positionering van waterschappen sturen we proactief op de inhoud van de Waterwet 2017. We zijn bijvoorbeeld samen met het Rijk en provincie tot de conclusie gekomen dat het de voorkeur heeft de huidige compartimenterende functie van het Stroomkanaal van Hackfort te laten vervallen, mits de primaire waterkering van dijkkring 49 een strengere norm krijgt dan eerder werd voorgesteld.
- De 'Arbeitsgruppe Hochwasser' - het overlegplatform voor de Rijn met de Duitse partners – heeft het initiatief genomen tot het starten van een Duits-Nederlands onderzoek naar de grensoverschrijdende dijkkringen langs de Rijn. Dit onderzoek loopt van 2015 tot 2017 en moet leiden tot een beter inzicht in thema's zoals de afvoer van de Rijn en de overstromingsrisico's van de beide grensoverschrijdende dijkkringen 48 (Waterschap Rijn en IJssel) en 42 (Waterschap Rivierenland).

- We nemen deel aan het landelijke project 'overstijgende verkenning piping', met als doel een relatief nieuw sterkteprobleem voor onze dijken op een innovatieve manier in te perken.
- We bereiden ons tot 2017 voor op de vierde toetsronde door gegevens te verzamelen en door de toetsing die we in 2017 zullen starten te gaan organiseren.
- In het kader van het landelijke toezicht op de zorgplicht door de inspectie leefomgeving en transport (ILT) verbeteren en harmoniseren we onze processen.

2.2.2 Regionale keringen (laag 1)

Het waterschap onderhoudt, beheert en verbetert de regionale waterkeringen overeenkomstig het afgesproken, vereiste beschermingsniveau.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)

We werken verder aan de voorbereiding en uitvoering van de dijkverbetering van het afgekeurde deel van de regionale keringen (betreft alleen de waterkering rondom Tuindorp). In de komende jaren zorgen we in nauw overleg met de provincie voor een verdere uitwerking van de nieuwe risicobenadering.

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)

In 2016 concentreren we ons op de normering en uitwerking hiervan voor de regionale waterkering rondom Tuindorp.

Maatregelen (HOE)

- Er is nog een kleine opgave voor verbetering van regionale keringen. Voor de kering bij Tuindorp wordt een aanvullende verkenning uitgevoerd, op basis waarvan een besluit over maatregelen kan worden genomen. Met de provincie (als toezichthouder regionale keringen) is afgesproken dat deze studie in 2016 wordt afgerond.
- We gaan samen met de provincie(s) en andere waterschappen onderzoeken hoe de normering en aanwijzing van alle regionale keringen verbeterd kan worden, waarbij de risicobenadering die voor de primaire keringen wordt gevolgd, als voorbeeld dient.

2.2.3 Ruimtelijke inrichting (laag 2)

Ruimtelijke aanpassingen kunnen bijdragen aan het voorkomen van een overstroming of wateroverlast en het beperken van eventuele gevolgen. Ook kunnen inwoners, bedrijven, instanties en organisaties vanuit hun eigen situatie een bijdrage leveren aan waterveiligheid.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)

Het waterschap wil als gesprekspartner, adviseur en communicator de doorwerking van waterveiligheid in de ruimtelijke ordening realiseren en het waterbewustzijn bevorderen.

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)

Het verder oriënteren op de juiste wijzen van betrekken van gemeenten en ingelanden.

Maatregelen (HOE)

- We betrekken de gemeenten die rivierdijken binnen hun grenzen hebben (de zgn. riviergemeenten) nauwer bij de waterveiligheid, waaronder de ruimtelijke inrichting en het toepassen van de toekomstige verschillen in normstelling voor de rivierdijken. De start hiervan was de IJsselconferentie van maart dit jaar, die we samen met twee waterschappen hebben georganiseerd, voor alle vertegenwoordigers van gemeenten, provincies, waterschappen, Rijkswaterstaat en de terreinbeherende organisaties rondom de IJssel. Op deze conferentie is een gezamenlijk beeld ontwikkeld van de toekomstige samenwerking bij de uitwerking van de 'voorkeursstrategie'.
- Om het waterbewustzijn te bevorderen willen we initiatieven nemen op het gebied van communicatie en samenwerking, waarin niet alleen medeoverheden deelnemen maar ook inwoners, organisaties en onze eigen bestuursleden (als ambassadeurs van het waterschap) om hun kennis, expertise en netwerken te kunnen benutten.

2.2.4 Crisisbeheersing (laag 3)

We willen onze crisisorganisatie op voldoende niveau brengen en samen met andere (midden Nederlandse) waterschappen uniformeren. Dit geldt zowel voor planvorming als voor opleiden, trainen en oefenen.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)
Voldoende voorbereiden, opleiden en oefenen, om bij dreigend hoogwater gesteld te staan voor de crisisbeheersing
Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)
De begroting van 2016 vormt een jaarschijf voor de bovengenoemde doelstellingen
Maatregelen (HOE)
<ul style="list-style-type: none">De voorbereiding op hoog rivierwater organiseren we samen met onder andere Rijkswaterstaat en Veiligheidsregio binnen de werkgroep Hoogwater. Deze werkgroep valt onder de bestuurlijke 'Gelderse Commissie Calamiteitenbestrijding Grote Rivieren'. Samen oefenen en stroomlijning van informatievoorziening blijft essentieel. Hierbij zoeken we aansluiting met de Duitse partners.De dijkbewakingsorganisatie is een belangrijk onderdeel van onze crisisorganisatie. Het vasthouden van kennis binnen onze organisatie op het gebied van dijkbewaking staat onder druk. Op basis van een dit jaar te herzien 'Opleiding en Oefenplan' wordt gewerkt aan goede preparatie van de dijkbewakingsorganisatie.

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)
Focus programma 'Veiligheid' in 2016: <ol style="list-style-type: none">Voorbereiden en uitvoeren verbeteropgaven voor de primaire en regionale keringen.Voorbereiden toepassing van nieuwe (gedifferentieerde) normen voor de dijken.Onderzoek naar sterkte en risico's grensoverschrijdende dijkkring 48 (Duitsland).Overleg met de riviergemeenten over de uitwerking van het Deltaprogramma.Kwaliteitsborging dijkbewaking door uitvoeren 'Opleiding- en Oefenplan'.

2.2.5 Prestatie indicatoren programma Veiligheid (incl. Crisisbeheersing)

Doelstelling	Indicator	Stand per 01-01-2016	Stand per 31-12-2021
voorkomen van overstromingen	km's primaire kering die voldoen aan de vigerende norm (totaal 144 km)	135	140
	km's primaire kering getoetst aan de nieuwe norm (totaal 144 km)	0	100
	km's regionale kering die voldoen aan de vigerende norm (totaal 40 km)	39	40
een effectieve crisisorganisatie	% van (relevante) criteria uit de landelijke zelftoetsing crisisbeheersing waaraan is voldaan	50	100

2.2.6 Wat mag het kosten?

Exploitatie:

Onderstaande tabel geeft de totale exploitatiekosten van het programma weer.

Totale kosten programma Veiligheid

bedragen in € 1.000

	Begroting 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Rente en afschrijving	2.331	2.640	3.021	3.354	3.727
Toegerekende salarissen	1.405	1.426	1.447	1.469	1.491
Directe kosten	1.467	1.483	1.511	1.538	1.565
Totaal lasten	5.203	5.549	5.979	6.361	6.783

Kapitaal opbrengsten	-6	-4	-4	-4	-4
Directe opbrengsten	-87	-87	-87	-87	-88
Totaal baten	-93	-91	-91	-91	-92

Saldo programma (PPN)	5.110	5.458	5.888	6.270	6.691
------------------------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Mutaties vanuit de begroting en meerjarenraming t.o.v. de PPN

Netto lasten	-60	23	23	22	-30
---------------------	------------	----	----	----	------------

Totaal verwachte kosten Veiligheid incl. begroting en meerjarenraming

Saldo programma	5.050	5.481	5.911	6.292	6.661
------------------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Investerings:

In de onderstaande tabel is het geraamde bruto/netto investeringsbedrag per clustering weergegeven. Tevens wordt er een doorkijk gegeven voor de meerjarenraming.

Tabel geraamde investeringen programma Veiligheid

bedragen in € 1 mln.

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Veiligheid	3,2	1,6	2,2	1,0	0,9
HWBP bijdrage	6,6	6,7	6,8	6,5	6,6
Saldo programma bruto	9,8	8,3	9,0	7,5	7,5
Cofinanciering	-0,2	-0,3	-1,0		
Investeringsvolume netto	9,6	8,0	8,0	7,5	7,5

2.3 *Programma Watersystemen*

Het programma Watersystemen is gericht op instandhouding van het bestaande watersysteem en de uitvoering van de diverse beleidsopgaven. De maatschappelijke doelen, die hiermee gediend worden, zijn tweeledig. Ten eerste het bieden van een veilig en robuust watersysteem dat de risico's voor het gebied, nu en in de toekomst, ten aanzien van wateroverlast en extreme droogte zoveel als mogelijk beperkt. Ten tweede het maken van een kwaliteitsslag in bijvoorbeeld waterkwaliteit en ecologie (KRW), peilbeheer (GGOR), en realisatie van natte ecologische verbindingzones. Daarnaast wordt er (mede) invulling gegeven aan bijvoorbeeld recreatieve beleving (zowel stedelijk als landelijk) en cultuurhistorie. Het waterbeheerplan geeft voor de thema's Voldoende en voor Schoon uitwerking aan ons beleid voor:

- voldoende water: normale, te droge en te natte omstandigheden; kades;
- schoon water: ecologische en chemische kwaliteit, en kwaliteit voor specifieke wateren.

Het bestuursakkoord legt hierbij accenten op de praktische doorwerking van de ontwikkelende kennis en inzichten over het opvangen van klimaateffecten en over de waterkwaliteit. Deze kennis en inzichten verwerven we onder meer via pilotprojecten, die we zowel in het landelijk gebied (i.s.m. landbouw) als ook in stedelijk gebied (i.s.m. gemeenten) willen uitvoeren.

2.3.1 *Voldoende water*

Het waterschap onderhoudt, beheert en verbetert (waar nodig) het regionale watersysteem voor een optimaal functiegebruik in normale omstandigheden. In extreem natte of droge situaties willen we wateroverlast en natschade c.q. droogteschade zoveel mogelijk voorkomen. De volgende opgaven en ontwikkelingen zijn bij deze doelstellingen van belang:

- Voor 70% van het waterschapsgebied geldt dat de actuele beheersituatie ook de gewenste situatie is. Voor de overige 30% heeft het waterschap per deelgebied studies uitgevoerd. Deze zijn afgerond en hebben geleid tot concept-Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regiëmbesluiten en mogelijke maatregelen. De bedoeling is om deze maatregelen de komende planperiode (2016-2021) uit te voeren. Planvoorbereiding start vanaf 2016, fysieke uitvoering in de periode 2018-2021. Voor een deel gaat het hierbij ook om maatregelen die onderdeel zijn van uitvoeringsplannen voor Natura2000 gebieden.
- De strategie voor de beschikbaarheid van zoet water die in de afgelopen jaren is uitgewerkt (Zoetwatervoorziening Oost-Nederland/ZON), wordt verder uitgewerkt in concrete maatregelen. Deze worden altijd uitgevoerd als onderdeel van integrale projecten. Ook hier geldt dat het zwaartepunt van de uitvoering in de periode 2018-2021 wordt verwacht.
- In het vorige WBP is het resultaat van de eerste toetsing van het watersysteem aan de risiconormen voor wateroverlast aangegeven. Toen bleek dat slechts 1% van ons gebied niet aan de normen voldeed. Dit jaar wordt het tweede toetsingsonderzoek afgerond, waarbij ook wordt gekeken in hoeverre begroeiing van watergangen en weersextremen de risico's op wateroverlast beïnvloeden. De uitkomsten van het 2e onderzoek kunnen aanleiding geven voor aanpassingen in het regionale watersysteem.
- LTO Noord, het waterschap en ForFarmers Hendrix zijn in 2013 gestart met het project Vruchtbare Kringloop. Dit is een project rondom efficiënte benutting van mineralen en het reduceren van minerale verliezen (nitraat en fosfaat) in de agrarische sector in de Achterhoek en Liemers. Het waterschap is trekker van het onderdeel 'bodem- en grondwaterkwaliteit'. Dit jaar wordt verkend op welke manier dit project na 2015 kan worden voortgezet en hoe het waterschap ook op andere manieren samen met de landbouwsector aan verbetering van condities voor waterkwantiteit en -kwaliteit kan werken ('Deltaplan Agrarisch Waterbeheer' van de landbouwsector).
- Als resultaat van de ambitiediscussie is besloten het onderhoud van kleine watergangen over te laten aan de eigenaren. Naar aanleiding van gesprekken en pilots, is besloten deze lijn vast te houden, maar wel met partners (LTO, VALA en enkele gemeenten) het gesprek aan te gaan over mogelijke alternatieven, flankerende afspraken, en condities waaronder het besluit wordt uitgevoerd. In deze gesprekken is afgesproken om gezamenlijk een aantal opties te onderzoeken en aan het eind van 2015 de resultaten te bespreken. Het besluit over de kleine watergangen in het algemeen bestuur vindt begin 2016 plaats.
- Langs opgeleide beeksystemen liggen kades die het achterliggende gebied beschermen tegen wateroverlast. Deze kades zijn niet genormeerd en het beheer en onderhoud van deze keringen vraagt om een actualisatieslag. Voor zover het gaat om kades langs grensoverschrijdende watergangen betrekken we hierbij nadrukkelijk ook de Duitse waterbeheerders. Als eerste doen

we dit voor de Aastrang en Oude IJssel omdat we dan kunnen aansluiten bij het initiatief van de Duitse instanties om voor het Duitse deel van dit stroomgebied een 'Hochwasserschutzkonzept' op te stellen.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)
Het waterschap beheert het oppervlaktewater kwantitatief zodanig dat hiermee de functies van het gebied - zoals vastgelegd in de Omgevingsvisies van Gelderland en Overijssel - zo goed mogelijk worden bediend.
Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)
De kans op wateroverlast, door te veel of te weinig water, wordt door het dagelijks beheer van het watersysteem, zoveel als mogelijk beperkt.
Maatregelen (HOE)
<ul style="list-style-type: none"> • Het dagelijks beheer van het watersysteem wordt uitgevoerd op basis van de vastgestelde veldgids, zodat het watersysteem voldoende 'schoon' is voor verwerking van piekafvoeren. • Bij ruimtelijke ontwikkelingen worden gemeenten geadviseerd over inpassing van stedelijk water en over het creëren van een robuust stedelijk watersysteem. • Voor een betrouwbaar hoofdwatersysteem op orde worden jaarlijks baggerklussen uitgevoerd en kunstwerken vervangen of gerenoveerd. • In 2016 zullen de resultaten uit de toetsing Normering wateroverlast uitgewerkt worden tot een uitvoeringsopgave. Daarnaast zal er gestart worden met de voorbereiding t.b.v. de uitvoering van de GGOR-maatregelen en de uitwerking van een Klimaatstrategie (te nat én te droog). • Vervanging van rijdend materieel t.b.v. beheer en onderhoud. • Daar waar de gewenste hoeveelheid water desalniettemin tekort schiet of teveel is, zoekt het waterschap naar mogelijkheden voor verbetering.

2.3.2 Schoon water

Het waterschap heeft de wettelijke zorg voor een goede ecologische en chemische kwaliteit van al het oppervlaktewater, op grond van de doelen en normen die we deels zelf hebben opgesteld en deels landelijk van kracht zijn. Voor enkele specifieke wateren werken we aan de daarvoor vastgestelde doelen (grondwater, stedelijk water, zwemwater, waardevolle wateren). De volgende opgaven en ontwikkelingen zijn hierbij van belang:

- Het waterschap heeft in de afgelopen jaren al veel projecten voor beekherstel uitgevoerd met als doel de condities voor ecologische kwaliteit te verbeteren. De opgave voor de komende planperiode is voor alle 36 waterlichamen uitgewerkt in zgn. 'factsheets'. Voor 17 waterlichamen is vastgesteld dat, naast regulier beheer en onderhoud, verbetermaatregelen nodig zijn (t/m 2027). De uitvoering hiervan vindt vooral plaats met financiering vanuit de samenwerkingsovereenkomst die met de provincie Gelderland is gesloten. In 2016 worden de verkenningen en uitwerkingen van een gedeelte van deze projecten gestart en/of opgeleverd. Uitvoering van maatregelen zal voornamelijk in de periode 2018-2021 plaatsvinden.
- Ter uitvoering van de samenwerkingsovereenkomst met de provincie Gelderland zal de organisatiestructuur, capaciteitsbehoefte en financiële beschikkingen de komende maanden verder worden uitgewerkt. Bij de uitvoering zorgen we ook voor afstemming met de naburige Kreis Borken, die in het eigen gebied de regie voert over de uitvoering van alle beekmaatregelen.
- Voor verbetering van de chemische waterkwaliteit is het waterschap in sterke mate afhankelijk van normstelling en activiteiten van het Rijk en van de actoren die als bronnen van belasting worden gezien. Via allerlei routes komen er stoffen in het water terecht, zoals bestrijdingsmiddelen, PAK's, hormoonstoffen, antibiotica en microplastics. Deze vormen een risico voor het waterleven en de volksgezondheid. Om de belasting van grond- en oppervlaktewater te verminderen zet het waterschap o.a. in op het aanspreken van, en samenwerken met de betrokkenen op grond van een (nog op te stellen) emissiebeheerplan.
- De kwaliteit van het stedelijk water is de laatste jaren sterk verbeterd doordat het waterschap samen met de gemeenten heeft gewerkt aan verbetering van het rioolstelsel (o.a. terugdringen van riool overstorten) en aan verbetering of aangepast beheer van stedelijke watergangen en vijverpartijen. Er blijft echter een opgave, onder de noemer 'waterkwaliteitspoor', die we de komende tijd verder oppakken. Om ook in het stedelijk gebied adequaat om te kunnen gaan met klimaatverandering blijft het waterschap samen met gemeenten projecten stimuleren en uitvoeren

onder de noemer 'klimaat actieve stad' (KAS). Tempo van uitvoering is voor dergelijke projecten ook afhankelijk van de ambitie van de betreffende samenwerkingspartij. Verwachting is dat uitvoering van dergelijke projecten gespreid in de jaren 2016-2021 plaats zal vinden.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)
Het waterschap beheert het oppervlaktewater kwalitatief zodanig dat hiermee de functies van het gebied - zoals vastgelegd in de Omgevingsvisies van Gelderland en Overijssel - zo goed mogelijk worden bediend.
Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)
De waterkwaliteit van het oppervlaktewater in zowel landelijk- als stedelijk gebied voldoet, door het dagelijks beheer van het watersysteem, zoveel als mogelijk aan de minimaal gewenste kwaliteit.
Maatregelen (HOE)
<ul style="list-style-type: none"> • Het dagelijks beheer en onderhoud van het watersysteem wordt uitgevoerd op basis van de vastgestelde veldgids, zodat voldoende rekening wordt gehouden met de ecologische kwaliteit van het watersysteem en haar omgeving. • Voor borging van de waterkwaliteit vindt vergunningverlening en handhaving plaats o.b.v. de Waterwet. • Bij ruimtelijke ontwikkelingen worden gemeenten geadviseerd over inpassing en kwaliteit van stedelijk water. • Beeksystemen worden heringericht en vispassages worden aangelegd t.b.v. de ontwikkeling van ecologische kwaliteit. • In stedelijk gebied worden waterkwaliteitsmaatregelen uitgevoerd. • Daar waar de gewenste waterkwaliteit desalniettemin niet gehaald wordt, zoekt het waterschap naar mogelijkheden voor verbetering.

Relevante ontwikkelingen

De samenwerkingsovereenkomst met de provincie Gelderland voor de komende planperiode is februari 2015 ondertekend. Projectteams zijn gevormd om projectinitiatieven en -verkenningen op te starten en uit te werken. De bijdragen van de provincie Gelderland is nog niet middels een beschikking geformaliseerd. De aanvragen in deelbeschikkingen moeten nog in overleg met de provincie uitgewerkt worden. Hier wordt komende maanden invulling aan gegeven.

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)
<u>Focus programma 'Watersysteem' in 2016:</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorbereiden en uitvoeren van projecten t.b.v. verbetering waterkwantiteit (GGOR, ZON) en waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water). 2. Uitwerken consequenties van de uitkomsten 2e toetsingsonderzoek naar risico's op wateroverlast. 3. Onderzoek naar toestand kades ('overige waterkeringen'). 4. Uitwerken beleid voor nieuwe stoffen en diffuse belastingen in 'emissiebeheerplan'. 5. Voorbereiden en uitvoeren van wateropgaven in het stedelijk gebied.

2.3.3 Prestatie indicatoren programma Watersystemen

Doelstelling	Indicator Voldoende water	Stand per 01-01-2016	Stand per 31-12-2021
een doeltreffend en doelmatig waterbeheer gericht op optimaal functiegebruik	omvang beheergebied (ha) waarvoor de geplande GGOR-maatregelen zijn uitgevoerd	0	51.095
realisatie GGOR in natuurgebieden	ha's uitvoering hydrologische herstelprojecten waterschap in N2000 gebieden (voor zover door de provincie obstakelvrij gemaakt)	0	13.595
schade door droogte voorkomen	Nog te ontwikkelen PI over voortgang klimaatadaptatiemaatregelen	pm	pm
voorkomen van wateroverlast en schade	% gebied dat voldoet aan regionale normen wateroverlast (waarden bekend begin 2016)	pm	pm

Doelstelling	Indicator Schoon water	Stand per 01-01-2016	Stand per 31-12-2021
een goede ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater	aantal waterlichamen dat voldoet aan het GEP; waarden/doelen voor de drie biologische groepen (totaal 36 waterlichamen)	5	24
	aantal waterlichamen dat voldoet aan de normen voor 'specifiek verontreinigende stoffen'	20	21
	aantal waterlichamen dat voldoet aan de normen voor stikstof en fosfaat (BOS)	28	28
	km's waterlichaam / watergang waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	35
	aantal aangelegde vispassages of opgeheven visbarrières	0	24
	km's watergangen met functie natte EVZ waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	30
	km's watergangen met functie SED waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	17
	km's watergangen met functie HEN waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	5
een chemische waterkwaliteit die aansluit bij ecologie en gebruik	aantal waterlichamen dat voldoet aan de normen voor prioritaire stoffen	10	10
een goede specifiek benoemde kwaliteit voor o.a. zwemwater	aantal zwemwateren dat voldoet aan de Europese kwaliteitsklasse 'aanvaardbaar'	17	17

2.3.4 Wat mag het kosten?

Exploitatie:

Onderstaande tabel geeft de totale exploitatiekosten van het programma weer.

Totale kosten programma Watersystemen

bedragen in € 1.000

	Begroting 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Rente en afschrijving	9.196	8.795	8.754	8.848	8.903
Toegerekende salarissen	12.259	12.442	12.629	12.819	13.011
Directe kosten	14.289	14.412	14.378	14.538	14.793
Totaal lasten	35.744	35.649	35.761	36.205	36.707

Kapitaal opbrengsten	-274	-211	-218	-255	-321
Directe opbrengsten	-114	-116	-118	-121	-123
Totaal baten	-388	-327	-336	-376	-444

Saldo programma (PPN)	35.356	35.322	35.425	35.829	36.263
------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Mutaties vanuit de begroting en meerjarenraming t.o.v. de PPN

Netto lasten	-97	204	253	313	345
---------------------	------------	-----	-----	-----	-----

Totaal verwachte kosten Watersystemen incl. begroting en meerjarenraming

Saldo programma	35.259	35.526	35.678	36.142	36.608
------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Toelichting mutaties vanuit de begroting en meerjarenraming;

- In de perspectievennota is de areaalwijziging en de daarmee samengaande toename van beheer- onderhoudskosten aangegeven. In de begroting en de meerjarenraming wordt deze jaarlijkse lastentoename van € 25.000 geëffectueerd.
- De realisatie van de afschrijvingen lijden tot hogere lasten dan geraamd.

Investerings:

In de onderstaande tabel is het geraamde bruto/netto investeringsbedrag per clustering weergegeven. Tevens wordt er een doorkijk gegeven voor de meerjarenraming.

Tabel geraamde investeringen programma Watersystemen *bedragen in € 1 mln.*

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Systeem op orde	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Vervangingsinvesteringen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
KRW/EVZ	7,50	2,50	3,00	2,95	4,50
NBW/WB21	1,00	0,80	1,30	1,50	1,70
Hydrologisch herstel/antiverdroging	0,95	1,15	1,65	2,50	2,50
Stimulering gemeenten	0,25	0,75	0,25	0,25	0,00
Waterkwaliteitspoor	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30
Saldo programma bruto	13,00	8,50	9,50	10,50	12,00
<i>Cofinanciering</i>	<i>-4,00</i>	<i>-1,00</i>	<i>-3,00</i>	<i>-3,50</i>	<i>-4,00</i>
Investeringsvolume netto	9,00	7,50	6,50	7,00	8,00

Voorgenomen investeringen 2016

- Binnen het thema Systeem op orde worden 2 watermolens/stuwen gerenoveerd in de Boven Slinge (Den Helder en Berenschot) en wordt gestart met baggeren in de Liemers om het hoofdwatersysteem betrouwbaar te houden.
- Binnen het thema KRW/EVZ worden in 2016 enkele herinrichtingsprojecten uitgevoerd of gestart met de uitvoering. Het betreft o.a. de aanleg van Vispassage Nieuwe Sluis, de herinrichting van de Baakse Beek (traject Batsdijk-Kunnerij en centrum Vorden) en de inrichting van een stapsteen bij DOP Drempt.
- Binnen het project Optimalisatie watersysteem Lichtenvoorde wordt de uitwerking van het inrichtingsplan in samenspraak met het gebied afgerond en wordt mogelijk in 2016 ook al gestart met de uitvoering.
- Voor de Wateropgave Arnhem Noord wordt in samenwerking met de gemeente Arnhem gestart met de uitvoering.
- De uitvoering van de GGOR-maatregelen Havikerwaard staan in 2016 gepland. Het waterschap wacht echter eerst de uitspraak van de rechtbank in de beroepsprocedure af.
- Jaarlijks wordt er € 800.000 geïnvesteerd voor tractie en € 200.000 voor bedrijfswagens.

2.4 Programma Afvalwaterketen

Mede vanwege technologische ontwikkelingen is het zuiveringsbeheer de laatste jaren sterk in beweging. Het accent ligt - naast het zorgen voor een goed zuiveringsproces - steeds meer op winning van energie en grondstoffen. Ook het in de hand houden van kosten en de verduurzaming van de keten door inzet op samenwerking in de hele afvalwaterketen, is inmiddels goed op gang gekomen. Het waterschap stelt zich in deze ontwikkelingen proactief op, neemt waar mogelijk initiatieven en is voor zowel het bedrijfsleven als de medeoverheden een gedegen gesprekspartner als het gaat om de verdere ontwikkeling van de waterketen.

Het waterbeheerplan geeft voor het thema Afvalwaterketen uitwerking aan ons beleid voor:

- inzameling, transport en zuivering van afvalwater;
- een effectieve en efficiënte (afval)waterketen;
- winnen van energie en grondstoffen.

Het bestuursakkoord legt hierbij het accent op duurzaamheid en de bijdrage van het waterschap aan een circulaire economie. Door ook in de afvalwaterketen de kansen hierop verder te benutten werkt het waterschap bijvoorbeeld mee aan uitvoering van het Gelders Energie Akkoord en landelijk aan de Energie- en Grondstoffenfabriek.

2.4.1 Inzameling, transport en zuivering van afvalwater

Huishoudens en bedrijven in het beheergebied van Waterschap Rijn en IJssel voeren hun afvalwater aan via gemeentelijke rioolstelsels (inzameling) op de 127 rioolgemalen en 13 rioolwater-zuiveringsinstallaties (RWZI's). Voor het transport van het afvalwater heeft het waterschap ca. 435 km transportleiding in beheer. Het zuiveren van afvalwater produceert zuiveringsslib; vijf RWZI's ontwateren dit slib.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)

Het waterschap transporteert en zuivert afvalwater en draagt daardoor bij aan een schoon watersysteem en een goede volksgezondheid en klimaatbestendige afvalwaterketen

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)

Afstemming van kwaliteit van de afvoer (effluent) van RWZI's op het ontvangende oppervlaktewater.

Maatregelen (HOE)

- Met een Optimalisatie Afvalwatersysteem Studie (OAS) willen we bereiken dat het afvalwatersysteem optimaal functioneert tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten, terwijl tegelijkertijd wordt voldaan aan de eisen en ambities van duurzaamheid en dienstverlening.
- Mede op basis van de inzichten uit het Waterrapport 2011-2014 wordt verder ingezet op afstemming van de afvoer (effluent) van RWZI's op het ontvangende oppervlaktewater. De RWZI's hebben een aandeel in de belasting van het oppervlaktewater met o.a. fosfaat en ammonium. Het Activiteitenbesluit maakte het mogelijk om niet langer jaarrond dezelfde effluenteisen te handhaven. Daarom wordt in het zomerhalfjaar, wanneer het effluent van enkele RWZI's sterk bijdraagt aan de waterkwaliteit, meer fosfaatverwijdering toegepast dan in de winterperiode.
- Gemeenten staan de komende jaren voor de opgave om (onderdelen van de) drukriolering in het buitengebied te vervangen, vanwege de levensduur. Het waterschap is hierover met gemeenten in overleg, om een goede afweging te maken tussen kwaliteit en maatschappelijke kosten. Zoals ook in onze Watervisie 2030 is opgenomen, biedt de noodzakelijke vervanging mogelijk kansen voor het ontwikkelen van nieuwe sanitatie-principes, bijvoorbeeld in nieuwbouwwijken of in buitengebieden met grote afstand tot een rioolstelsel of RWZI.
- Voor de korte termijn zal decentrale zuivering naar verwachting op beperkte schaal plaatsvinden. Het waterschap wil samen met gemeenten door middel van proefprojecten ervaring opdoen, zowel wat betreft investering- en exploitatiekosten als wat betreft het beheer van installaties. Ook zijn lokale (decentrale) zuiveringsinstallaties een optie, bijvoorbeeld ook bij ziekenhuizen, om de lozing van medicijnen en hormonen aan de bron te kunnen aanpakken.
- Vervangingsinvesteringen
De reguliere vervangingsinvesteringen hebben tot doel om de zuiveringstechnische werken in goede conditie te houden en daarmee de gewenste operationele doelstellingen op korte en lange termijn te kunnen behalen. Drie (majeure) vervangingsinvesteringen waaraan in 2016 wordt gewerkt zijn:

- **Procesautomatisering**
In 2015 is het nieuwe kader voor de automatisering van de zuiveringstechnische werken opgesteld. Op basis van dit kader zijn de RWZI en rioolgemalen van Lichtenvoorde aangepast. De uitkomsten van dit referentieproject zijn benut voor het opmaken van een definitief voorstel voor de uitrol van procesautomatisering over alle zuiveringen en gemalen van het waterschap. In 2016 worden de installaties Zutphen, Aalten, Wehl, Ruurlo en Nieuwgraaf aangepast.
- **Verleggen van persleidingen langs de A12 (ViA15)**
De (netto) kosten die gemaakt moeten worden voor het verleggen van de persleidingen langs de A12 in het kader van de aansluiting A15 drukken fors op het investeringsprogramma. Kanttekening bij de planning is dat wij niet 'zelf' sturen en afhankelijk zijn van de planning van Rijkswaterstaat.
- **Rioolgemeal Hamburgerbroek** is in 2015 samen met de gemeente Doetinchem gerealiseerd en eind 2015 in bedrijf genomen. In 2016 vind de eindafrekening van de overeenkomst met de gemeente plaats en wordt het oude rioolgemeal Hamburgerbroek gesloopt.

2.4.2 Een effectieve en efficiënte (afval)waterketen

De afgelopen periode is gewerkt aan de ambitie vanuit het Bestuursakkoord Water om de doelmatigheid in de afvalwaterketen te vergroten. Dat moet leiden tot kostenvermindering voor waterschappen en gemeenten. In de praktijk blijkt dat de doelmatigheid van de afvalwaterketen sterk wordt beïnvloed door o.a. weersextremen en demografische ontwikkelingen. Om op deze ontwikkelingen te kunnen anticiperen, stellen we samen met gemeenten afvalwaterplannen op. Daarin wordt een visie opgenomen over hoe de toekomstige keten er voor een bepaalde zuiveringskring uit zal zien.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)

Het waterschap werkt samen met gemeenten en andere ketenpartners aan een efficiënte waterketen, waarbij de kostenontwikkeling in lijn is met de landelijke afspraken hierover

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)

- Opstellen van een visiedocument binnen samenwerkingsverbanden afvalwaterketen (zuiveringskringen).
- Verkennen en opstarten van concrete publiek-private samenwerkingsprojecten.

Maatregelen (HOE)

- **Visie zuiveringskring:** Het waterschap gaat met gemeenten verder met het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op het beheer en ontwikkeling van de afvalwaterketen binnen één zuiveringskring. Daarbij gaat het om de hele keten van inzameling via gemeentelijke rioolstelsels, transport en zuivering, voor het afvalwater dat op één RWZI terechtkomt.
- Bij diverse samenwerkingsverbanden (zuiveringskringen) is hiertoe al een belangrijke stap gezet, door het vaststellen van een visiedocument. Dit is een strategisch document waarin op hoofdlijnen richting wordt gegeven aan de afvalwaterketen, in de context van de gehele waterkringloop t.a.v. onder meer de klimaatveranderingen, demografische trends, stedelijke dynamiek en innovatie. Er staan geen uitvoeringsplannen, maatregelen en wijze van financiering in. Het is juist bedoeld om als onderlegger voor toekomstige plannen te dienen.
- Recent is samen met de gemeenten Duiven, Rijnwaarden, Westervoort en Zevenaar de 'Visie Liemerse afvalwaterketen 2030' opgesteld.
- **Regionaal meetsysteem;** Het regionaal meetsysteem voor metingen aan het rioolstelsel van gemeente en waterschap (meten, monitoren en analyse) is opgezet en wordt inmiddels samen met de gemeenten Aalten, Arnhem, Bronckhorst Doesburg, Montferland, Lochem, Oost Gelre, Oude IJsselstreek en Zutphen gebruikt.
In 2015 zijn gesprekken over deelname gestart met de vier Liemerse gemeenten (Duiven, Rijnwaarden, Westervoort, Zevenaar) en de gemeente Rheden. In 2016 geven we de analyse en validatie van meetgegevens verder vorm.
- **Actualisatie GRP's;** In 2016 worden naar verwachting de GRP-en van de gemeenten Bronckhorst Doetinchem Montferland en Oost Gelre geactualiseerd. De gemeenten bereiden actualisaties samen met het waterschap voor.
- **Waterkracht Zuiveren;** In 2014 hebben de Waterkracht waterschappen met enthousiasme en inzet

gewerkt aan 15 concrete producten en diensten. De samenwerking is op gang en de eerste resultaten zijn opgeleverd. In 2015 is de ambitie van de werkgroep Zuiveren opnieuw vastgesteld, als update van het businessplan uit 2013. Bij de producten en diensten die we in 2016 onder handen willen hebben is kritisch gekeken naar de effecten op de 3 k's (kwaliteit, kwetsbaarheid, kosten) en naar de bijdrage aan de ambitie. We gaan de samenwerking in 2016 voortzetten met de doorontwikkeling van 13 producten en diensten uit 2014/2015. In 2016 starten we twee nieuwe producten en diensten op, te weten Online meetapparatuur en Opleidingen. Bij de keuze voor deze uitbreiding van de samenwerking is gekozen voor producten en diensten die naar verwachting concrete en tastbare resultaten opleveren en die de samenwerking energie geven.

- HUB; De gemeente Duiven, het waterschap en de bedrijven op industrieterrein Innofase zetten de samenwerking ook in 2016 door. Met de oprichting van een Workforce onder de al bestaande Taskforce, wordt de realisatie van kansen versneld. Er wordt nagedacht om RWZI Nieuwgraaf beschikbaar te stellen als experimenteelocatie voor startende bedrijven in samenwerking met een incubator of accelerator (incubatoren en acceleratoren stomen een startup in een beschermde omgeving intensief klaar voor een welbepaald doel. Een product maken dat aan de minimale markteisen voldoet kan zo'n doel zijn, maar evengoed het ophalen van extern kapitaal) op bedrijventerrein de Kleefsewaard, omringende waterschappen en de provincie.
- Verkennen van publiek-private samenwerkingen (grote bedrijven, woningcorporaties, drinkwaterbedrijven, etc.) businesscases ontwikkelen inclusief omgevingsanalyses. Het waterschap, gemeente Doetinchem en het Slingeland ziekenhuis hebben een intentieovereenkomst ondertekend om gezamenlijk de nieuwbouw van het ziekenhuis in Doetinchem, verwacht rond 2020, te beschouwen. Dit met het doel om kansen (medicijnen/hormonen verwijdering uit het afvalwater, hemelwaterverwerking en eventueel directe aansluiting van het ziekenhuis op RWZI Etten en terug levering van biogas) en bedreigingen (overstromingsrisico's) direct bij het ontwerp en de procedures rond het bestemmingsplan mee te nemen. Met de Papierfabriek Doetinchem wordt samenwerking gezocht op gebied van afvalwaterzuivering en de terug levering van biogas, mede in relatie met het project met het Slingeland Ziekenhuis.
- BioEconomy Innovation Cluster Oost-Nederland (BIC-ON); De samenwerking met de provincie Gelderland (en nu ook Overijssel) en de inliggende waterschappen wordt voortgezet in 2016. Doel is om biobased projecten met elkaar te realiseren waarbij naast duurzaamheid in de regio ook werkgelegenheid en technologische en economische ontwikkeling worden gestimuleerd. In 2016 of daarna worden projecten gestart die op het OASE-congres (najaar van 2015) zijn geïnventariseerd en waarbij de provincie kan stimuleren met subsidies of revolverende fondsen.

2.4.3 **Winnen van energie en grondstoffen**

Het waterschap realiseert een duurzame bedrijfsvoering met minimaal gebruik van natuurlijke hulpbronnen door het verwaarden van afvalwater en met een acceptabele belasting voor milieu en omgeving. Als invulling hiervan werkt het waterschap samen met bedrijven e.a. partners aan het winnen van energie en grondstoffen uit afvalwater en andere mogelijke bronnen. Om dit nog eens te onderstrepen heeft het waterschap in 2015 samen met ruim 100 andere partijen (bedrijven, gemeenten en maatschappelijke organisaties) het Gelders Energie-akkoord ondertekend. Samen met de Gelderse waterschappen leveren wij inbreng in de vorm van voorstellen t.a.v. energie uit wind, zon en biomassa, over inzet van de waterketen t.b.v. restwarmte en biogas, en over breder gebruik van biogas. Hiervoor zijn zogenaamde thematafels ingericht waarin de partijen elkaar kunnen ontmoeten en een gezamenlijk een plan van aanpak voor de verschillende deelonderwerpen uitwerken.

Doelstellingen meerjaren periode (WAT)

In de afgelopen jaren zijn al diverse maatregelen genomen om de energie-efficiëntie te verhogen en de eigen energieopwekking te vergroten. Dit is mede ingegeven door de volgende (landelijke) doelstellingen:

- 30% energie-efficiëntie in 2020 t.o.v. 2005;
- 30% CO2 reductie in 2020 t.o.v. 1990;
- 40% van de eigen energiebehoefte in 2020 uit eigen duurzame opwekking.

Doelstellingen Begroting 2016 (WAT)

- Uitwerken plan voor een grondstoffenfabriek, v.w.b. de grondstof alginaat.
- Doorvoeren van de vernieuwde slibstrategie.

Maatregelen (HOE)

De volgende opgaven en ontwikkelingen zijn bij deze doelstelling van belang:

- De afgelopen jaren is bij RWZI Olburgen een fosfaatfabriek gerealiseerd (op basis van industrieel afvalwater). Als vervolg daarop worden nu verkenningen uitgevoerd om fosfaat van RWZI's van omliggende waterschappen ook te kunnen opwerken. Mogelijk leidt dit tot voorbereiding op bouw van nieuwe lijnen voor de verwerking van struviet uit huishoudelijk afvalwater.
- Voor de realisatie van een grondstoffabriek waarbij de grondstof alginaat wordt (terug)gewonnen, bij de RWZI Zutphen is het streven om al dit jaar met een verdere uitwerking te komen, zodat vervolgens de eerste stappen naar uitvoering kunnen worden gezet, met een mogelijke start van de bouw in 2016.
- Het verwerken van zuiveringsslib is een grote kostenpost voor het waterschap. Op basis van een vernieuwde slibstrategie zijn de komende tijd investeringen nodig in nieuwe technieken om de slibhoeveelheden te reduceren en duurzame routes voor de toekomst veilig te stellen. De omvang en het tempo zijn afhankelijk van technologische ontwikkelingen die momenteel op vele plaatsen in het land worden ingezet. Mede op basis van die ervaringen wil het waterschap businesscases opzetten om te investeren in technieken die zichzelf terugverdienen.
De samenwerking met AVR op gebied energie (warmte en elektriciteit, smart grid) en slib (drogen op restwarmte) is een belangrijke kans voor het waterschap die een nadere uitwerking vergt mede in verband met de slibstrategie.
- Om verdere stappen te kunnen zetten wordt bekeken of het wenselijk is dat RWZI-terreinen worden benut voor zon- en windenergie. Hiertoe wordt op basis van een quickscan windenergie een business case opgesteld voor windenergie op een aantal zuiveringsterreinen. Ook wordt gewerkt aan een themaplan energie waarmee voor de hele organisatie in beeld wordt gebracht waarop we kunnen inzetten om de doelstellingen te halen.
- Voor de opwekking van elektriciteit worden op de installaties Etten, Nieuwgraaf en Holten gasmotoren (Warmte Kracht Koppelingen) ingezet. De uitlaatgassen van deze motoren moeten per 1 januari 2017 aan strenge eisen voldoen. Inmiddels is bekend dat we niet aan die eisen voldoen. Onderzocht wordt wat de mogelijkheden zijn om wel aan deze eisen te kunnen voldoen. De benodigde investeringen worden gepland in het investeringsvolume van 2016.

Risicomanagement

De ontwikkelingen voor verwerking en afzet van slib zijn onzeker. Afzet in Duitsland wordt moeilijker omdat er meer aanbod op de markt komt waar WRIJ nu compost afzet.

De Tijdelijke Opslag Plaats in Zutphen komt te vervallen wanneer de Nereda® installatie en Alginaat reactor op deze locatie gerealiseerd wordt. De kosten van een nieuwe in te richten TOP zijn nog niet bekend maar zijn onderdeel van het Alginaat project.

Mogelijke fiscale wijzigingen op het gebied van exportheffingen en BTW kunnen van invloed zijn op de toename van de kosten van de slibverwerking.

2.4.4 Prestatie indicatoren programma Afvalwaterketen

Doelstelling	Indicator	Stand per 01-01-2016	Stand per 31-12-2021
zuiveren afvalwater voor een schoon en gezond watersysteem	mate waarin de rwzi's voldoen aan de eisen in de maatwerkvoorschriften (in %)	98,5	98,5
	gemiddeld % fosfaatverwijdering rwzi's (gebiedsbreed)	75	75
	gemiddeld % stikstofverwijdering rwzi's (gebiedsbreed)	85	85
een effectieve en efficiënte (afval)waterketen	mate waarin doel uit BAW is bereikt (minder- meerkosten, in %)	> 60	100
	aantal zuiveringskringen dat gezamenlijk waterketenplan/ afvalwaterplan heeft	1	13
benutten afvalwater t.b.v. een circulaire economie	aantal uitgevoerde studies t.a.v. winning grondstoffen en innovaties	5	15

2.4.5 Wat mag het kosten?

Exploitatie:

Onderstaande tabel geeft de totale exploitatiekosten van het programma weer.

Totale kosten programma Afvalwaterketen

bedragen in € 1.000

	Begroting 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Rente en afschrijving	15.281	14.793	15.230	15.486	15.697
Toegerekende salarissen	7.831	7.949	8.068	8.189	8.312
Directe kosten	18.965	18.767	18.625	18.562	18.857
Totaal lasten	42.077	41.509	41.923	42.237	42.866
Kapitaal opbrengsten	-283	-207	-196	-225	-306
Directe opbrengsten	-408	-416	-425	-433	-442
Totaal baten	-691	-623	-621	-658	-748
Saldo programma (PPN)	41.386	40.886	41.302	41.579	42.118

Mutaties vanuit de begroting en meerjarenraming t.o.v. de PPN

Netto lasten	-39	46	-101	-67	-53
---------------------	------------	-----------	-------------	------------	------------

Totaal verwachte kosten Afvalwaterketen incl. begroting en meerjarenraming

Saldo programma (MJR)	41.347	40.932	41.201	41.512	42.065
------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Toelichting mutaties vanuit de begroting en meerjarenraming;

- De aanpassing van de investeringsvolumes geeft een voordeel op de kapitaalslasten.
- Door het later starten van de bouwwerkzaamheden van Nereda® en alginaatextractie zal het verwachte voordeel niet in 2016 maar pas in 2017 gerealiseerd kunnen worden.
- Door de hogere slibproductie van rwzi Zutphen zijn de verwerkingskosten structureel hoger.

Investerings:

In de onderstaande tabel is het geraamde bruto/netto investeringsbedrag per clustering weergegeven. Tevens wordt er een doorkijk gegeven voor de meerjarenraming.

Tabel geraamde investeringen programma Afvalwaterketen

bedragen in € 1 mln.

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Renovatie/vervangen transportsystemen	3,5	4,4	5,4	2,4	2,3
Renovatie/vervangen RWZI's	1,9	4,4	4,2	3,6	3,1
Renovatie/vervangen slibontwatering		0,2	1,0		
<i>Totaal instandhouding</i>	<i>5,4</i>	<i>9,0</i>	<i>10,6</i>	<i>6,0</i>	<i>5,4</i>
Slibreductie	0,2	0,2	3,8	2,6	
Energie en grondstoffenwinning	0,3	4,3	1,5	0,1	4,9
Klimaatakkoord / Meerjaren afspraak energie-efficiency (MJA-3)	0,3	0,7	1,1	2,1	
Aangescherpte regelgeving		0,9		0,0	
Mogelijk nieuwe Europese normen effluentkwaliteit				PM	PM
Bedrijfsvoering	0,7	0,4	0,2	0,1	0,7
<i>Totaal (terugverdien) kansen en regelgeving</i>	<i>1,5</i>	<i>6,5</i>	<i>6,6</i>	<i>4,9</i>	<i>5,6</i>
Saldo programma bruto	6,9	15,5	17,2	10,9	11,0
<i>Cofinanciering</i>	<i>-1,6</i>	<i>-2,6</i>	<i>-2,0</i>		
Investeringsvolume netto	5,3	12,9	15,2	10,9	11,0

- Uitrol procesautomatisering is op basis van het bestuursbesluit (7 juli jl.) geactualiseerd. De investeringsvolumes zijn aangepast en voor een klein deel doorgeschoven naar 2020.
- Het investeringstempo voor de slibreductie wordt aangepast op een vernieuwde slibstrategie waarover nog besloten moet worden. Hierdoor wordt € 0,2 mln. doorgeschoven naar 2016.
- Met een externe partij vindt gesprekken plaats over de bouw van een Nereda® en Alginaatextractie. De verwachting is dat uitvoering van bouwwerkzaamheden niet eerder dan 2016 kunnen aanvangen. Daardoor verschuift circa € 1,4 mln. door van 2015 naar 2017. We hebben in de meerjarenraming rekening gehouden met een hoger (realistischer) bijdrage van derden (cofinanciering). We rekenen nu met een bijdrage van € 1,0 mln. in 2016.
- In de PPN is gerekend met vervanging van beluchtingssystemen op Aalten, Zutphen en Etten. In de meerjarenraming is uitgegaan van alternatieven, die over de gehele levensduur lagere kosten met zich meebrengen. De investering in Zutphen loopt vertraging op, waardoor € 0,6 mln. doorschuift naar 2017.

2.5 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

In de meerjarenraming zijn een aantal posten opgenomen die bedoeld zijn voor de financiering van het waterschap. Hieronder volgt een overzicht van de posten:

2.5.1 Belastingopbrengsten (inclusief kwijtschelding en oninbaar)

Nadere specificatie wordt in hoofdstuk 3.5 weergegeven.

bedragen in € 1.000

	Begroting 2015	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Belastingopbrengsten incl. kwijtschelding en oninbaar Zuiveringsbeheer	40.218	39.818	41.386	42.897	44.210	45.557
Belastingopbrengsten incl. kwijtschelding en oninbaar Watersysteembeheer	39.483	38.883	39.956	41.446	42.959	44.477
Totaal belastingopbrengsten	79.701	78.701	81.342	84.343	87.169	90.034

2.5.2 Rente eigen vermogen

Over de eigen (interne) financieringsmiddelen wordt rekenrente toegerekend. Dit is het saldo van de betaalde en bespaarde rente en wordt toegerekend aan de vaste activa. Ons waterschap hanteert het uitgangspunt dat het rentevoordeel van het eigen vermogen niet wordt toegevoegd aan de reserves, maar ten gunste komt van de lopende exploitatie.

bedragen in € 1.000

	Begroting 2015	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Rente eigen vermogen Zuiveringsbeheer	125	84	65	89	142	219
Rente eigen vermogen Watersysteembeheer	184	182	143	123	124	143
Totaal rente eigen vermogen	309	267	208	212	267	362

2.5.3 Onvoorzien

Onvoorzien wordt gevormd voor uitgaven waarvan de aard en omvang nog niet zijn in te schatten. Op grond van artikel 99, lid 2 van de Waterschapswet bevat de begroting mede een bedrag voor onvoorziene uitgaven. Het staat het waterschap vrij de hoogte van dit bedrag te bepalen voor de begroting.

In de Regeling Budgettering (van 1 januari 2009) is het budgetrecht van het college van dijkgraaf en heemraden geregeld. Hierin is bepaald dat voor uitgaven ten laste van de begrotingspost "onvoorzien" ter dekking van niet voorziene uitgaven in de exploitatiesfeer toestemming nodig is van het college van dijkgraaf en heemraden (hierbij wordt feitelijk gebruik gemaakt van de machtiging maar vindt achteraf verantwoording plaats door het college van dijkgraaf en heemraden). De post "Onvoorzien" bedraagt € 35.000 per jaar en is als volgt verdeeld over de taken:

bedragen in € 1.000

	Begroting 2015	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Onvoorzien Zuiveringsbeheer	19	19	19	19	19	19
Onvoorzien Watersysteembeheer	16	16	16	16	16	16
Totaal onvoorzien	35	35	35	35	35	35

3. Verplichte paragrafen

3.1 Uitgangspunten en normen

Financiële uitgangspunten

De financiële uitgangspunten in de Meerjarenraming 2016-2019 en de Begroting 2016 zijn conform de uitgangspunten zoals genoemd in de Perspectievennota 2016-2019. Deze zijn:

	Begroting 2015	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Rente omslagpercentage	3,00%	2,65%	2,60%	2,60%	2,60%	2,60%
Loonkostenstijging personeel	1,00%	1,00%	1,50%	1,50%	1,50%	1,50%
Inflatie overige kosten	1,50%	1,50%	2,00%	2,00%	2,00%	2,00%

Afschrijvingstermijnen

De afschrijvingstermijnen zijn gebaseerd op de verwachte gemiddelde economische gebruiksduur. Onderstaande tabel toont de meest voorkomende termijnen.

<i>Omschrijving activa</i>	Aantal jaren
Waterkeringen, incl. aankoop grond en kunstwerken	50
Watergangen, incl. aankoop grond, kunstwerken en waterbodemsaneringen	35
Gemalen incl. grond en bouwkundig/elektrisch en mechanisch	35
Rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) incl. grond en bouwkundig/elektrisch en mechanisch	35
Kantoorgebouwen en werkplaatsen, incl. grond en bouwkundig/elektrisch en mechanisch	35
Inventaris (kantoren en werkplaatsen)	10
Tractie (auto's, boten en machines)	7
Informatiesystemen (hard- en software)	5
Verkiezingen	4
Overige gronden (niet als infrastructuur)	Geen

Wijze van afschrijven

Met ingang van 2005 vindt de afschrijving lineair plaats, op basis van de uitgaven in dat jaar. Hierdoor is het financieel niet meer van belang in welk jaar een investeringsproject wordt afgerond. De begrote kapitaalslasten sluiten hiermee beter aan bij de werkelijkheid.

Kapitaalslasten

De netto-kapitaalslasten dalen ten opzichte van de Begroting 2015 met €0,5 mln. Enerzijds dalen de rentekosten door een lagere renteomslag, maar anderzijds stijgen de afschrijvingskosten in verband met het hogere investeringsvolume in 2016.

Personeelslasten

De personeelslasten (bijlage) zijn berekend op basis van 327,30 FTE. De berekening hanteert het uitgangspunt dat de personeelslasten vanaf begrotingsjaar 2016 met 1,5% stijgen.

Overige kosten

De overige kosten stijgen met circa €0,23 mln. Dit is minder dan de inflatie, doordat het kritisch beoordelen van uitgaven in totaliteit meer oplevert dan de verhoging van de kosten door inflatie.

3.2 Lopende en voorgenomen investeringen

De lopende en voorgenomen investeringen zijn in de programma's opgenomen (paragrafen 2.2.6, 2.3.4 en 2.4.5). Het beschikbaar stellen van de investeringskredieten geschiedt door het bestuur op basis van afzonderlijke investeringsvoorstellen.

3.3 Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

Wanneer Waterschap Rijn en IJssel vreemd vermogen aantrekt, is het gebonden aan de financieringsvoorschriften die zijn vastgesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Fido). De Wet Fido heeft, kort gezegd, tot doel een solide financiering en de kredietwaardigheid van de decentrale overheden te bevorderen.

Om die doelstellingen te toetsen hanteert de wet twee instrumenten:

- de kasgeldlimiet om het renterisico te beperken bij financiering met kort geld (< 1 jaar);
- de renterisiconorm om het renterisico te beperken bij financiering met lang geld (> 1 jaar).

De kasgeldlimiet geeft aan tot welk bedrag lagere overheden hun activiteiten met 'kort geld' mogen financieren. Voor waterschappen is die limiet bepaald op 23% van het begrotingstotaal. De kasgeldlimiet bedraagt circa € 20,5 mln. per jaar voor de jaren 2016-2019

De renterisiconorm is ingevoerd om de looptijden van langlopende leningen te spreiden en daardoor de renterisico's te beperken. Het bedrag aan aflossingen en het leningbedrag dat in aanmerking komt voor renteherziening mag de renterisiconorm niet overschrijden. Voor de waterschappen is deze norm bepaald op 30% van het begrotingstotaal. De renterisiconorm bedraagt circa € 27,0 mln. per jaar voor de jaren 2016-2019.

Treasury

Ook schrijft de Wet Fido voor dat lagere overheden een treasurystatuut moeten hebben. Het algemeen bestuur heeft in 2014 het in december 2011 vastgestelde 'Treasurystatuut Waterschap Rijn en IJssel' aangepast. In het treasurystatuut is het beleidskader vastgelegd waarbinnen de treasuryfunctie wordt uitgeoefend. Volgens artikel 6.3 van het 'Treasurystatuut Waterschap Rijn en IJssel' krijgt het college van dijkgraaf en heemraden de bevoegdheid leningen aan te trekken of middelen uit te zetten conform wat daarover in de treasuryparagraaf is bepaald. Het college kan conform artikel 7 van het treasurystatuut de directeur Middelen machtigen om de daadwerkelijke transacties te verrichten.

Ontwikkelingen binnen en buiten het waterschap

De interne en externe ontwikkelingen die in 2016 en de volgende jaren van belang zijn voor de bedrijfsvoering zijn beschreven in hoofdstuk 3.11. De kasstromen voor de exploitatie en de investeringen die hieruit voortvloeien, zijn vertaald in een liquiditeitsbegroting.

Uitkomsten liquiditeitsbegroting

De kasgeldlimiet wordt ook aangewend om de vaste activa te financieren.

Als er geen leningen worden aangetrokken, is de financieringsbehoefte aan het einde van het jaar ca. € 66 mln. Om aan de kasgeldlimiet te voldoen moet daarom in 2016 naar verwachting € 50 mln. aan 'lang geld' worden aangetrokken.

Leningenportefeuille

Naast het sturen op sluitende baten en lasten hanteert een waterschap een investeringsagenda. Voor nieuwe investeringen moet, als deze niet met eigen geld kunnen worden gefinancierd, geld worden geleend. Daarmee ontstaan nieuwe schulden die jaarlijks oude leningen op bezit aflossen. Doordat het jaarlijkse investeringsvolume bij ons waterschap hoger is dan de jaarlijkse afschrijving op bestaande investeringen neemt de schuldpositie ieder jaar toe. Dit thema wordt in 2016 voorgelegd voor bestuurlijke besluitvorming met het Bestuursakkoord als uitgangspunt. Het college heeft de ambitie om de schuldenlast aan het eind van deze bestuursperiode niet meer te laten toenemen.

In 2016 moet € 26,4 mln. worden afgelost op de lopende leningen. Voor de periode 2016-2019 rekenen we, conform de perspectievennota, met een renteomslag van 2,6%. Dit percentage is gebaseerd op een berekening van onze financieringsbehoefte, de opnieuw te financieren leningen in de komende jaren en de te verwachten rentepercentages die onze kapitaalverstrekkers hanteren. Dit rentepercentage is van toepassing op onze totale leningen omvang. Onderstaande tabel toont ter informatie de schuldpositie van het waterschap.

Toename schuldpositie vanaf 2015

bedragen in € 1.000

	Begroting 2015	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Investeringsvolume	29.100	25.100	28.400	29.700	25.400	27.700
Vrijval kapitaallasten	16.901	16.992	17.507	17.995	18.482	18.809
Niet kostendekkende tarieven (uit reserve)	2.152	2.955	597	-1.555	-3.228	-4.703
Onttrekkingen aan voorzieningen	300	300	300	300	300	300
Toename	14.651	11.363	11.790	10.450	3.990	4.488
Totale schuld op 31 december	359.354	356.067	367.856	378.306	382.296	386.784

Komend jaar trekt het waterschap geldleningen aan voor maximaal €65 mln. Deze leningen zijn nodig om de netto-uitgaven in 2016 te financieren en af te lossen leningen te herfinancieren.

3.4 Weerstandsvermogen - Bestemmingsreserves en voorzieningen

3.4.1 Weerstandsvermogen

Weerstandscapaciteit voorziet in het vermogen om niet-structurele financiële tegenvallers op te vangen, zodat de waterschapstaken ongestoord voortgezet kunnen worden. De Waterschapswet stelt een analyse van de weerstandscapaciteit met ingang van 2009 verplicht. Waterschap Rijn en IJssel herijkt jaarlijks het risicoprofiel d.m.v. een risicoanalyse. Op basis van het risicoprofiel, dat altijd een momentopname is, wordt bepaald hoeveel geld nodig is om de gevolgen van risico's te financieren. Zodra risico's werkelijkheid worden, moet er een buffer zijn om weerstand te bieden tegen financiële tegenvallers; dit is de minimaal benodigde weerstandscapaciteit. De risicoanalyse brengt niet-structurele financiële risico's in kaart. De weerstandscapaciteit resulteert door per gebeurtenis de kans van optreden te vermenigvuldigen met de maximale financiële schade; het financiële risico is het resultaat (risico = kans x schade).

De minimaal benodigde weerstandscapaciteit voor de meerjarenraming 2016-2019 is bepaald op €2,674 mln. Hieronder is deze buffer per waterschapstaak weergegeven. Tevens toont het overzicht de benodigde weerstandscapaciteit conform de PPN 2015-2018 en de Begroting 2015.

bedragen in € 1.000

	Zuiverings- beheer	Watersysteem- beheer	Totaal
Weerstandscapaciteit PPN 2015-2018 en Begroting 2015	1.138	1.450	2.588
Weerstandscapaciteit MJR 2016-2019	1.224	1.450	2.674
Beschikbaar weerstandscapaciteit 01-01-2016	154	1.450	1.604
Beschikbaar weerstandscapaciteit 31-12-2016	608	1.450	2.058

Bij de berekening (in 2014) van het weerstandsvermogen voor de Perspectievennota 2015-2018 en begroting 2015 is uitgegaan van het aandelenkapitaal voor Waterstromen BV van €7,3 mln. In de huidige berekening is het inmiddels volledig volgestorte aandelenkapitaal ad. €9,0 mln. verwerkt. Dit resulteert - op basis van de risicoberekening - in een toename van het weerstandsvermogen van afgerond €86.000 voor de taak Zuiveringsbeheer.

Risicobeheer

Algemeen

Het waterschap loopt een aantal risico's voor onverzekerde en onverzekerbare schades, zoals bij overstromingen, droogte, het uitvallen van rwzi's e.d. Zulke risico's behoren tot de normale taakuitoefening.

De afgelopen jaren heeft het waterschap veel vooruitgang geboekt bij het beheersen van risico's. Verbeteringen om de risico's te beheersen waar de afgelopen jaren energie in is gestoken zijn o.a. verbetering van het systeem voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen, een adequate verzekeringsportefeuille, het waterschap voldoet inmiddels aan de regels van 'good governance' en er is gewerkt aan de verbijzonderde interne controle. Tevens zijn de meeste processen en procedures vastgelegd. Onderdelen van ons waterschap zijn hiervoor gecertificeerd. De verschillende processen zijn op elkaar afgestemd waardoor risicobeheersing sterk is verbeterd.

Hieronder worden een aantal risico's vermeld.

Financiering door geldleningen

In de meerjarenraming 2016-2019 is rekening gehouden met het financieren van investeringsprojecten tegen de huidige lage rentestanden. In geval er een verhoging van de rente plaatsvindt, op het moment van afsluiten van de benodigde leningen, kunnen de in de meerjarenraming opgenomen rentekosten niet worden gerealiseerd. Dit heeft dan nadelige gevolgen voor de exploitatie.

Extreme weersomstandigheden

De laatste jaren zijn extreme weersomstandigheden geen uitzondering. In de meerjarenraming 2016-2019 is geen rekening gehouden met schade die door plotseling optredende extreme weersomstandigheden kunnen voorkomen. Eventuele schade kan gevolgen hebben voor de exploitatie.

Gevolgen invoering van de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (HOF)

In 2013 is de wet Houdbare overheidsfinanciën (wet HOF) aangenomen. Deze wet moet er voor zorgen dat ons land een gezonde overheidsfinanciën kent, met andere woorden de schulden van de totale Nederlandse overheid mogen niet te hoog worden. Op grond van de Wet HOF moeten we ook samen invulling geven aan de eisen die hieromtrent vanuit Brussel worden gesteld. Om de voor hun kerntaken noodzakelijke investeringen te kunnen uitvoeren hebben de waterschappen, net zoals de provincies en gemeenten, een zekere ruimte in het Nederlandse EMU-saldo nodig. In 2013 is er een Financieel Akkoord bereikt tussen het Rijk en decentrale overheden voor de ontwikkeling van het EMU-saldo van decentrale overheden voor de jaren 2014 tot en met 2015. In deze jaren behouden de decentrale overheden de gezamenlijke ruimte van 0,5% BBP, die zij sinds 2004 hadden. Voor 2016 en 2017 is de inzet van het kabinet om de ruimte voor de decentrale overheden te laten dalen tot 0,4% resp. 0,3%. Daarop hebben de decentrale overheden aangegeven dat naar hun oordeel, om de kerntaken te kunnen blijven uitvoeren, 0,5% structurele ruimte nodig is. Binnenkort vindt er tussen de decentrale overheden en de minister overleg plaats over de ruimte over de jaren 2016 en 2017. De inzet van de decentrale overheden zal dezelfde zijn dan in 2013. In de begroting 2015 gaf het EMU-saldo een bedrag aan van € 14,7 mln. Door een lager nadelig saldo en een lager investeringsvolume en hogere afschrijvingen is het EMU-saldo afgenomen tot € 11,8 mln. Of dit saldo, voor ons waterschap, past binnen de EMU normering is afhankelijk van de uitkomst uit het overleg van de Unie van Waterschappen met de minister.

Mogelijke overdracht bruggen

Het waterschap beheert een tiental bruggen die vanuit de taakopvatting meer bij de wegbeheerder passen dan bij het waterschap en dat leidt tot de strategie om deze bruggen over te dragen. Deze overdracht naar veelal gemeenten kan alleen als we daartoe overeenstemming bereiken. Vertrekpunt daarbij is dat we bruggen tegen aanvaardbare kosten willen overdragen op basis van de oorspronkelijke verkeerslasten. Inmiddels zijn we met de eerste gemeenten in overleg om te komen tot feitelijke overdracht.

Slibstrategie

Er is nog geen besluitvorming over de slibstrategie. Het waterschap is voornemens in het najaar 2015 de strategie te bepalen.

Wijziging euralcodes slib en exportheffing

Waterschap Rijn en IJssel hanteert voor de verschillende slibstromen één euralcode. De kans bestaat dat we de slibstromen niet meer gezamenlijk ontwaterd en gecomponeerd mogen aanleveren. De kosten voor ons waterschap nemen hierdoor toe. Het waterschap is hier zowel provinciaal als landelijk in overleg.

Daarnaast wordt per 1 juli 2015 belasting (exportheffing) geheven van Nederlands afval dat wordt verwerkt in de landen om ons heen. Bij de behandeling in het parlement was in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMVB) hiervoor vrijstelling opgenomen. Het amendement is echter nog niet geëffectueerd. Bij geen vrijstelling van de exportheffing nemen ook hier de kosten toe.

3.4.2 Bestemmingsreserves

Waterschap Rijn en IJssel kent één algemene reserve per taak en twee bestemmingsreserves (innovatiefonds en educatie is beleven). Een deel van de algemene reserve is bestemd als minimaal benodigde weerstandscapaciteit. Het meerdere is gekwantificeerd als vrij besteedbare reserve en kan worden ingezet voor bijvoorbeeld tariefegalisatie.

Ons waterschap hanteert voor de reserves de volgende uitgangspunten:

- het rentevoordeel eigen vermogen wordt niet toegevoegd aan de reserves maar komt ten gunste van de lopende exploitatie;
- het waterschap is terughoudend bij het vormen van bestemmingsreserves;
- de inzet van de vrij besteedbare reserve wordt ieder jaar opnieuw bezien, wanneer de tarieven worden vastgesteld.

Onderstaand overzicht toont het geprognosticeerde verloop van de vrij inzetbare reserves.

bedragen in € 1.000

	Zuiverings- beheer	Watersysteem- beheer	Totaal
Vrij inzetbare reserves per 01-01-2015	545	3.257	3.802
Verwacht resultaat 2015	-1.529	-1.426	-2.955
Vrij inzetbare reserves per 31-12-2015	-984	1.831	847
Dotatie benodigde weerstandscapaciteit 2016	-86	0	-86
Vrij inzetbare reserves per 01-01-2016	-1.070	1.831	761
Begroting 2016	454	-1.051	-597
Vrij inzetbare reserves per 31-12-2016	-616	780	164

3.4.3 Voorzieningen

Voorzieningen hebben een kostenkarakter en worden getroffen voor toekomstige uitgaven waarvan de oorzaak zich nu voordoet of al heeft voorgedaan. De meest aansprekende situaties om voorzieningen te treffen zijn:

- kosten voor volgende begrotingsjaren waarvan de oorsprong ligt in het lopende jaar of de jaren daarvoor;
- toekomstige verplichtingen en verliezen per balansdatum, waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- risico's bij toekomstige verplichtingen en verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten.

Het waterschap heeft per 31 december 2016 een voorziening voor arbeidsgerelateerde verplichtingen. Deze voorziening is opgebouwd uit:

- voorziening wachtgeld voormalig bestuurders. Dit betreft een werkloosheid uitkeringsregeling voor voormalige bestuurders;
- voorziening latente pensioenverplichtingen bestuurders. Dit betreft de voorziening voor pensioenopbouw huidige en voormalige bestuurders die de pensioengerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt;
- voorziening pensioenverplichtingen bestuurders. Dit betreft de voorziening pensioenopbouw (voormalige) bestuurders die de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt;
- voorziening bovenwettelijke WW. Het waterschap is eigenrisicodragers voor de werkloosheidswet.

Het waterschap heeft per 31 december 2016 de onderstaande voorzieningen getroffen.

bedragen in € 1.000

	Zuiverings- beheer	Watersysteem- beheer	Totaal
Arbeidsgerelateerde verplichtingen 31 december 2014	1.847	1.138	2.985
Vermeerdering / vermindering 2015	329	501	830
Arbeidsgerelateerde verplichtingen 31 december 2015	2.176	1.639	3.815
Vermeerdering / vermindering 2016	-270	-200	-470
Arbeidsgerelateerde verplichtingen 31 december 2016	1.906	1.439	3.345

3.5 Waterschapsbelastingen

Algemeen

Met de invoering van de Waterschapswet zijn vanaf 1 januari 2009 nieuwe regels van kracht om de bijdragen van de diverse categorieën belanghebbenden in de kosten van het watersysteembeheer vast te stellen. In de wet is tevens vastgesteld dat eens in de vijf jaar een herberekening van de waardeverhouding binnen watersysteembeheer moet plaatsvinden.

De verdeling van de kosten in de meerjarenraming 2016-2019 is gebaseerd op deze kostentoedelingsverordening die vanaf 1 januari 2014 van kracht is.

Met de netto kosten per waterschapstaak en de geraamde belastingeenheden wordt de kostprijs per omslag of heffingseenheid berekend. In de volgende paragrafen is dit per waterschapstaak uitgewerkt.

Waterzuiveringsheffing

Voor de taak waterzuiveringsbeheer geldt één belasting die is vastgelegd in de 'Verordening op de zuiveringsheffing Waterschap Rijn en IJssel 2014'. Om de kosten voor het zuiveren van afvalwater te bestrijden wordt een directe belasting opgelegd, de zuiveringsheffing. Hier geldt het principe 'de vervuiler betaalt'.

De prognoses voor de ontwikkeling van vervuilingseenheden (VE's) hebben in de komende periode een neutraal tot positief effect voor de zuiveringsheffing. Er wordt op grond van de conjunctuur - net als vorig jaar - een lichte stijging van de vervuilingseenheden bij de overige bedrijven verwacht. Daarom stellen we voor uit te gaan van de aantallen uit de huidige PPN: 870.000 VE's in 2016 en 875.000 VE's in 2017, 2018 en 2019.

bedragen in € 1.000

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Belastinginkomsten Zuiveringsheffing	39.818	41.386	42.897	44.210	45.557
Netto kosten	41.347	40.932	41.200	41.511	42.064
Onttrekking/toevoeging reserves	-1.529	454	1.697	2.699	3.493

Waterzuiveringsheffing in eenheden	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
VE's Bedrijven – meetbedrijven	116.500	116.500	116.500	116.500	116.500
VE's Bedrijven - overig bedrijven	131.200	131.200	136.200	136.200	136.200
VE's Woonruimten	622.300	622.300	622.300	622.300	622.300
	870.000	870.000	875.000	875.000	875.000

	Eenheid	Begroting 2016	Begroting 2015
Kostendeckende tarieven	VE	€ 47,05	€ 48,39
Voorgestelde / vastgestelde tarieven	VE	€ 48,39	€ 46,98

Watersysteemheffing

Bij de toedeling van de netto kosten voor de verschillende categorieën binnen de taak Watersysteembeheer worden met ingang van 2014 de onderstaande verdeelsleutels gehanteerd.

Totale belastingopbrengsten en onttrekking aan de reserves

Onderstaand overzicht toont de totale belastingopbrengsten en onttrekkingen/toevoegingen aan de reserves op basis van de tarieven. De uitspraak van de Hoge Raad met betrekking tot de bezwaren van de natuur behorende instanties heeft bij ons waterschap geleid tot een verschuiving van ca. 10.000 ha. landbouwgrond naar natuurterreinen. De totale belastinginkomsten zijn door deze uitspraak ca. € 435.000 lager.

bedragen in € 1.000

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Belastinginkomsten Watersysteemheffing	38.883	39.956	41.446	42.959	44.477
Netto kosten	40.309	41.007	41.588	42.430	43.267
Ottrekking/toevoeging reserves	-1.426	-1.051	-142	529	1.210

Kostentoedeling

	Ingezetenen	Gebouwd	Ongebouwd	Natuur
% verdeling van de belastingcategorieën	30,0%	54,3%	15,5%	0,2%

Netto kosten per categorie

bedragen in € 1.000

	Totaal	Ingezetenen	Gebouwd	Ongebouwd	Natuur	Directe lozers
Begroting 2015	40.705	12.190	22.063	6.298	81	73
Begroting 2016	41.007	12.281	22.228	6.345	82	71

De prognose voor de ontwikkeling van de WOZ-waarde is gebaseerd op gegevens van de Waarderingskamer. Voor de komende jaren lijkt de woningmarkt iets meer te verbeteren dan vorig jaar kon worden aangenomen. Daarom wordt voor de jaren 2016-2019 uitgegaan van een jaarlijkse stijging met 1%, in plaats van de eerder gehanteerde 0%.

WOZ-waarde in € 1.000

Watersysteemheffing in eenheden	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Gebouwd buitendijks in WOZ-waarde	193.000	194.930	196.879	198.848	200.837
Ongebouwd buitendijks in # ha	2.640	2.640	2.640	2.640	2.640
Ongebouwd WEGEN buitendijks in # ha	100	100	100	100	100
Ingezetenen in # woonruimte	254.500	254.500	255.300	255.900	255.900
Gebouwde eigendommen in WOZ-waarde	67.352.466	68.025.991	68.706.251	69.393.314	70.087.247
Ongebouwde eigendommen in # ha *)	105.300	105.300	105.300	105.300	105.300
Ongebouwd WEGEN in # ha	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Natuur in # ha *)	37.000	37.000	37.000	37.000	37.000

*) Naar aanleiding van de uitspraak van de Hoge Raad heeft er een verschuiving plaatsgevonden van ca. 10.000 ha grond uit de categorie Ongebouwd naar de categorie Natuur.

Tarieven / percentages per categorie

De netto-kosten per belastingcategorie komen tot stand door de totale netto kosten van het watersysteembeheer te verdelen naar de desbetreffende categorieën door middel van de vastgestelde kostentoedeling.

Door rekening te houden met de tariefdifferentiatie voor ongebouwd en de netto kosten per belastingcategorie te delen door het aantal belastingeenheden per categorie ontstaat het tarief/percentage per belastingcategorie. Met ingang van 2014 vindt tariefdifferentiatie voor wegen plaats.

Kostendeekkende en voorgestelde tarieven / percentages per categorie

Categorie	Kostendeekkend tarief / percentage 2015	Vastgesteld tarief / percentage 2015	Kostendeekkend tarief / percentage 2016	Voorgesteld tarief / percentage 2016
Gebouwd buitendijks	0,0080%	0,0078%	0,0082%	0,0080%
Ongebouwd buitendijks	€ 11,74	€ 11,30	€ 12,78	€ 11,64
Ongebouwd wegen buitendijks	€ 23,47	€ 22,62	€ 25,55	€ 23,30
Ingezetenen	€ 46,79	€ 46,59	€ 48,26	€ 47,99
Gebouwde eigendommen	0,0320%	0,0310%	0,0327%	0,0319%
Ongebouwde eigendommen	€ 46,94	€ 45,24	€ 51,10	€ 46,60
Ongebouwd wegen	€ 93,89	€ 90,48	€ 102,21	€ 93,19
Natuur	€ 3,01	€ 2,98	€ 2,21	€ 3,07

Kwijtschelding

Het waterschap hanteert een kwijtscheldingsnorm van 100% van de bijstandsnorm. Dit betekent dat in de regel een volledige kwijtschelding wordt verleend aan belastingschuldigen met een inkomen op of onder het bijstandsniveau. In art. 1 van de verordening is geregeld dat kwijtschelding alleen van toepassing is op de zuiverings- en verontreinigingsheffing en voor watersysteemheffing voor ingezetenen. Voor kwijtschelding is in de meerjarenraming 2016-2019 gerekend met € 0,7 mln. per jaar. De tendens is echter dat de kosten van kwijtschelding toenemen, waarbij de realisatie per september 2015 inmiddels € 0,9 mln. bedraagt. Kwijtschelding staat in Nederland steeds meer ter discussie. Het afbouwen van de regeling door het Hoogheemraadschap van Delfland heeft de belangstelling van de andere waterschappen. Daar staat tegenover dat sommige gemeentes uitbreiding van de kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen tot 110% van de bijstandsnorm overwegen. Landelijk is de kwijtschelding bij waterschappen gestegen van € 62,4 mln. in 2011 naar € 86,1 mln. in 2014. Dit is een toename van 38%.

Oninbaar

Niet alle opgelegde aanslagen kunnen worden ingevorderd. Om uiteenlopende redenen moet soms worden geconcludeerd dat betaling van de aanslagen niet kan worden afgedwongen (faillissement/schuldsanering) of dat uit doelmatigheidsoverwegingen moet worden afgezien van verdere pogingen tot invordering.

In de Waterschapswet is geregeld dat het dagelijks bestuur van het waterschap de belasting geheel of gedeeltelijk oninbaar kan verklaren. Deze bevoegdheid is overgedragen aan het dagelijks bestuur van het GBLT.

Voor oninbaar is in de meerjarenraming 2016-2019 gerekend met € 0,25 mln. per jaar.

3.6 Incidentele baten en lasten

Voor het begrotingsjaar 2016 worden er geen incidentele baten en of lasten voorzien.

3.7 Kostentoerekening

De toerekening van de kosten (kapitaallasten, personeelslasten en overige lasten) naar beleidsproducten vindt plaats volgens de uitgangspunten zoals beschreven in de BBP-systematiek. De personeelslasten worden verdeeld op basis van de werkelijk bestede uren.

De kosten van de ondersteunende beheerproducten zijn volgens het kostenveroorzakingsprincipe toegerekend aan de taken van het waterschap. Zo worden de kosten van automatisering volgens de verdeelsleutel 'aantal geautomatiseerde werkplekken' en de kosten van het personeelsbeleid en – beheer volgens de sleutel 'aantal formatie eenheden' verdeeld.

Behoort het kostenveroorzakingsprincipe niet tot de mogelijkheden (voorbeeld beleids- en beheersinstrumentarium), dan wordt de methodiek gehanteerd van verdeling naar rato van het aandeel van de netto kosten.

In deze meerjarenraming zijn de ondersteunende beheerproducten volgens onderstaand schema toegerekend.

Toerekening naar taken

Omschrijving	Verdeelsleutel
Management en organisatie	naar rato directe kosten en/of FTE's
Beleids- en beheersinstrumentarium	naar rato directe kosten
Informatisering	aantal geautomatiseerde werkplekken
Facilitaire zaken	
- huisvesting en interne faciliteiten	aantal geautomatiseerde werkplekken
- bemonstering en analyse	kostenveroorzakingsprincipe
- centrale tractie	naar rato machine-uren
- reststoffen en projecten	kostenveroorzakingsprincipe
Onvoorzien	naar rato omzet

3.8 Verbonden partijen

Door middel van verbonden partijen kunnen (beleids-)voornemens van het waterschap tot uitvoering worden gebracht. In verband met bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijke daarmee verband houdende risico's moet in de begroting een paragraaf worden opgenomen waarin aandacht wordt besteed aan de verbonden partijen. 'Een verbonden partij is een rechtspersoon, waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft'.

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:

Aqualysis	
Vestigingsplaats	Zwolle
Doelstelling	Aqualysis is een waterlaboratorium dat zich richt op chemisch, hydrobiologisch en bacteriologisch onderzoek.
Ontwikkelingen	Per 1 januari 2014 is de samenvoeging van het laboratorium van Waterschap Groot Salland en het laboratorium van Waterschap Regge en Dinkel een feit. Aqualysis is een modern opererend laboratorium dat voornamelijk werkzaamheden verricht voor de Waterschappen Groot Salland, Reest en Wieden, Vallei en Veluwe, Vechtstromen, Zuiderzeeland en Rijn en IJssel. Daarnaast behoren gemeenten, rijksoverheid en bedrijven tot de klantenkring.
Financiële bijdrage	De hoogte van de bijdrage wordt jaarlijks bepaald op basis van de werkelijk afgenomen diensten, uitgedrukt in ILOW-punten. De bijdrage van ons waterschap aan Aqualysis voor 2016 is begroot op € 0,7 mln.
Risico	Het jaarresultaat wordt verrekend met de deelnemende partijen.
Financieel belang	Geen
Bestuurlijk belang	Het bestuur van Aqualysis bestaat uit zes bestuursleden; elk bestuurslid vertegenwoordigt een deelnemend waterschap.

Waterstromen B.V.	
Vestigingsplaats	Lochem
Doelstelling	Op 30 september 1999 heeft het algemeen bestuur besloten om Waterstromen B.V. op te richten met als doel het ondernemen van activiteiten, die niet tot de kernactiviteiten van het waterschap behoren. Waterstromen B.V. voert marktactiviteiten uit op het gebied van afvalwaterzuivering.
Ontwikkelingen	Op 17 december 2009 heeft het algemeen bestuur besloten het kapitaal in Waterstromen BV te verhogen met maximaal € 5,5 mln. onder voorwaarden tot maximaal € 9,0 mln. op basis van concrete projecten met een maximale investering. Op 25 februari 2014 is besloten om het kapitaal van Waterstromen BV te verhogen met € 0,2 mln. onder deze voorwaarden. Op 6 mei 2014 heeft het algemeen bestuur besloten om voor een project € 0,9 mln. beschikbaar te stellen onder afwijking van eerder gestelde voorwaarden.
Financiële bijdrage	Zie hiervoor "Ontwikkelingen"
Risico	Het aandelenkapitaal bedraagt per 1 januari 2016 € 9,0 mln.
Financieel belang	Het waterschap is enig aandeelhouder en heeft een aandelenkapitaal van € 9,0 mln.

Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus – Tricijn (GBLT)	
Vestigingsplaats	Zwolle
Doelstelling	GBLT is opgericht per 1 januari 2011 en heft en int waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen voor zes waterschappen en vier gemeenten. Voor deze gemeenten geeft GBLT ook uitvoering aan de Wet WOZ. Uitgangspunt daarbij is de hoogste kwaliteit, tegen zo laag mogelijke kosten.
Financiële bijdrage	Elke deelnemer betaalt de voor het jaar verschuldigde algemene en bijzondere bijdragen op basis van de begroting van GBLT. De bijdrage van ons waterschap aan GBLT voor 2016 is begroot op € 2,34 mln.
Risico	Het jaarresultaat wordt verrekend met de deelnemende partijen.
Financieel belang	Geen
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur is het hoogste besluitvormend orgaan van GBLT. De bestuursleden zijn allen afgevaardigden van de zes waterschappen en vier gemeenten.

Het Waterschapshuis (HWH)	
Vestigingsplaats	Amersfoort
Doelstelling	Het Waterschapshuis heeft tot taak als ondersteunende organisatie en aankoopcentrale te fungeren voor de waterschappen en daarmee een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de informatie- en bedrijfsprocessen ter bevordering van de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering door de waterschappen.
Ontwikkelingen	Per 1 januari 2014 heeft er een transitie van de stichting naar de gemeenschappelijke regeling plaatsgevonden. In het kader van de doorontwikkeling van Het Waterschapshuis is een nieuw dienstverleningsconstruct ontwikkeld. Om het dienstverleningsconstruct te implementeren was het noodzakelijk om de gemeenschappelijke regeling HWH aan te passen. De nieuwe gemeenschappelijke regeling HWH 2.0. is op 1 maart 2015 in werking getreden.
Financiële bijdrage	De deelnemers betalen de instandhoudingskosten voor Het Waterschapshuis. De kostenverdeelsleutel voor de instandhoudingskosten ligt vast in de bijdrageverordening. De bijdrage van ons waterschap aan HWH voor 2016 is begroot op € 0,5 mln.
Risico	Het risico beperkt zich tot de kosten van de producten waaraan het waterschap deelneemt en de kosten van de bedrijfsvoering.
Financieel belang	Geen
Bestuurlijk belang	Ieder deelnemend waterschap heeft invloed op cruciale besluiten, zoals de vaststelling van de begroting, de toetreding van nieuwe deelnemers en wijziging van de regeling.

3.9 Bedrijfsvoering

Personeelontwikkeling

Na jaren van krimp in het formatieplan wordt voor 2016 een noodzakelijke groei voorzien van per saldo 1,2 FTE. Binnen de formatieve ruimte vindt ook een aantal kwalitatieve aanpassingen plaats. Beide vinden hun oorsprong in de impuls en verandering die nodig is voor de groei naar een netwerkorganisatie, conform onze waternvisie. Versterking vindt plaats bij Waterbeheer (+1 FTE), Vergunningverlening en Handhaving (+1 FTE) en Waterkeringen en Vaarwegbeheer (+1 FTE). Bij de units Financiën en Projecten wordt een krimp van respectievelijk 0,8 en 1,0 FTE gerealiseerd. Bij Waterkeringen en Vaarwegbeheer wordt één medewerker bovenformatief. Daarvoor zal in onderling overleg naar een passende oplossing worden gezocht.

In de periode 2013-2017 treedt naar verwachting 32,8 FTE uit in verband met pensionering. Daarvan wordt 11,8 FTE wel vervangen en 13,9 FTE niet vervangen. Voor het resterende deel staat vervanging nog open. We zitten aldus binnen de doelstelling om voor de eerdergenoemde periode 50% van de medewerkers die met pensioen gaan niet te vervangen.

De benodigde extra capaciteit in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met de provincie (SOK) is apart in beeld gebracht. Voor de jaren daarna is een doorkijk opgenomen.

in FTE

Benodigde capaciteit SOK	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021
Opgaven scherp krijgen						
adviseur watersysteem	2,0	1,0	1,0	1,0	0,0	0,0
Beschikbaarheid over grond						
ondersteuning op grond	1,0	1,0	1,0	1,0	0,0	0,0
Realisatie in projecten						
opdrachtgevers	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
projectleiders	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
hydroloog	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
adviseur waterkwaliteit	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Project- en programma communicatie	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Totaal	8,5	7,5	7,5	7,5	5,5	5,5

Prestatie indicatoren

De prestatie indicatoren van algemene aard en programma overstijgend zijn;

Doelstelling	Indicator	Stand per 01-01-2016	Stand per 31-12-2021
40% eigen energieopwekking	% duurzame energie	24	40
30% verbeteren energie-efficiëntie	% energie bespaard	16	30

3.10 EMU-saldo

bedragen x € 1.000

Opbouw EMU-saldo	
Exploitatiesaldo	-597
2. Invloed investeringen (zie staat vaste activa)	
-/- Netto-investeringsuitgaven WRIJ	28.400
-/- Netto-investeringsuitgaven Vaarwegen	0
+ verkoop materiële activa en immateriële activa	0
+ afschrijvingen	17.507
3. Invloed voorzieningen (zie staat van reserves en voorzieningen)	
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	0
-/- onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. voorzieningen	300
-/- betaling rechtstreeks uit voorzieningen	0
+ eventuele externe vermeerderingen van voorzieningen	0
4. Invloed reserves (zie staat van reserves en voorzieningen)	
-/- eventuele betalingen rechtstreeks uit reserves	0
+ eventuele externe vermeerderingen reserves	0
5. Deelnemingen en aandelen	
-/- boekwinst	0
+ boekverlies	0
EMU-saldo	-11.790

Ter bescherming van de euro is in het 'EU-stabiliteitspact' onder andere vastgelegd dat het EMU-tekort van een lidstaat niet meer dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen. Er is sprake van een EMU-tekort als de uitgaven van de overheid in een jaar de inkomsten van dat jaar overstijgen. Het gaat om het totaal van de gehele overheid; dus ook van de decentrale overheden. Vooral door steunmaatregelen en verminderde inkomsten van het Rijk is het Nederlandse tekort door de crisis tot ruim boven de 3% gestegen. In Europees verband is afgesproken dat de lidstaten er voor zullen zorgen dat het EMU-tekort, zodra het economisch herstel intreedt, zo snel mogelijk weer onder de 3% komt.

Tussen het Rijk en de medeoverheden is bestuurlijk een percentage van 0,5% van het BBP overeengekomen als plafond voor het EMU-tekort voor medeoverheden. Door deze bestuurlijke overeenkomst zijn de geldende maximale toegestane EMU-tekorten voor medeoverheden als volgt bepaald: 0,05% voor waterschappen, 0,38% voor gemeenten en 0,07% voor provincies.

De insteek van het kabinet is om het percentage van 0,5% te verminderen naar 0,4% in 2016 en 0,3% in 2017. Hierdoor wordt de investeringsruimte van de decentrale overheden verminderd. De Unie heeft onlangs overleg gehad met het kabinet over de ruimte van de decentrale overheden. Omdat Nederland nu weer voldoet aan de 3% norm, gesteld door de EU vanuit Brussel en vastgelegd in de Wet HOF, heeft het minder aandacht. Momenteel is de afspraak dat er geen afzonderlijke verdeling van het percentage als normering over de waterschappen komt. Bij een overschrijding worden er geen sancties toegepast. Er wordt de komende jaren ook niet gestuurd op verwacht investeringsvolume maar op het gerealiseerde investeringsvolume.

4. Exploitatie begrotingen

4.1 Begroting naar programma's

bedragen in € 1.000

	Prognose 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Programma Veiligheid	5.051	5.482	5.910	6.291	6.661
Programma Watersystemen	35.259	35.526	35.678	36.141	36.608
Programma Afvalwaterketen	41.347	40.932	41.201	41.511	42.064
Totaal programma's	81.657	81.940	82.789	83.944	85.333
Dekkingsmiddelen	78.701	81.342	84.343	87.169	90.034
Toevoeging / Onttrekking aan reserves	-2.955	-597	1.555	3.228	4.703

4.2 Begroting naar kostendragers - taken

bedragen in € 1.000

Beleidsveld	Beleidsproduct	Rekening 2014	Begroting 2015	Prognose 2015	Begroting 2016	Water- zuivering	Water- systemen
61 - Planvorming	Eigen plannen	1.425	1.475	1.300	1.495	141	1.355
	Plannen van derden	13	49	16	50	4	46
	Toetsing plannen van derden	416	385	355	391	34	358
	Plannen afvalw aterketenbeleid	262	256	263	259	259	0
	subtotaal	2.116	2.165	1.934	2.196	438	1.758
62 - Aanleg en onderhoud w aterkeringen	Beheersinstrumenten w aterkeringen	188	183	249	177	0	177
	Aanleg en onderhoud w aterkeringen	2.587	2.879	2.899	3.247	0	3.247
	Dijkbew aking en calamiteitenbestrijding	99	175	137	177	0	177
	subtotaal	2.874	3.236	3.285	3.601	0	3.601
63 - Inrichting en onderhoud w atersystemen	Beheersinstrumenten w atersystemen	620	728	560	734	0	734
	Aanleg, verbetering en onderhoud w atersystemen	10.843	11.655	11.505	11.744	0	11.744
	Baggeren van w aterlopen en saneren van w aterbodems	1.350	1.399	1.370	1.326	0	1.326
	Beheer van de hoeveelheid w ater	2.914	2.978	3.082	2.995	0	2.995
	Calamiteitenbestrijding w atersystemen	73	141	84	143	0	143
	Monitoring w atersystemen	694	549	618	529	0	529
	subtotaal	16.494	17.450	17.219	17.471	0	17.471
64 - Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	Getransporteerd afvalw ater	6.630	6.511	6.944	6.372	6.372	0
	Gezuiverd afvalw ater	17.106	18.700	17.824	18.279	18.279	0
	Verw erkt slib	6.646	6.430	6.592	6.572	6.572	0
	Afvalw aterbehandeling door derden	-75	-126	-90	-128	-128	0
	subtotaal	30.307	31.516	31.270	31.094	31.094	0
65 - Inrichting en onderhoud vaarw egen en havens	Beheersinstrumenten vaarw egen en havens						
	Aanleg en onderhoud vaarw egen en havens						
	Verkeersregeling en verkeersveiligheid vaarw egen en havens						
	subtotaal	0	0	0	0	0	0
66 - Vergunningverlening en handhaven keur	Keur	25	32	22	32	0	32
	Vergunningen en keurontheffingen	548	769	640	781	0	781
	Handhaving keur	239	115	251	117	0	117
	subtotaal	812	916	913	930	0	930
67 - Beheersen van lozingen	WVO vergunningen en meldingen	183	341	207	346	35	312
	Handhaving WVO	863	754	720	766	77	689
	Rioleringsplannen en subsidies lozingen	142	184	130	184	164	20
	Aanpak diffuse emissies van derden		0		0	0	0
	subtotaal	1.188	1.278	1.057	1.296	275	1.021
68 - Heffing en invordering	Belastingheffing	2.447	2.287	2.485	2.165	911	1.254
	Invordering	1.082	1.081	1.105	1.028	771	257
	Belastingheffing V&H	137	64	81	65	27	38
	subtotaal	3.666	3.432	3.671	3.258	1.710	1.548
69 - Bestuur en externe communicatie	Bestuur	1.971	2.523	2.556	2.532	1.392	1.139
	Externe communicatie	377	453	593	461	254	207
	subtotaal	2.348	2.975	3.149	2.993	1.646	1.347
60 - Ondersteuning	Management en ondersteuning	2.512	2.673	2.542	2.699	1.133	1.566
	Ondersteuning Middelen	8.646	9.476	9.021	9.513	4.131	5.382
	Ondersteuning Planvorming	1.701	1.508	1.534	1.543	495	1.049
	Ondersteuning Uitvoering	5.385	5.192	5.474	5.311	-8	5.319
	subtotaal	18.244	18.850	18.571	19.067	5.751	13.316
Onvoorzien			35	35	35	19	16
Dotatie voorzieningen		485		830			
Ten laste van de bestemmingsreserve		270					
Incidentele kosten en opbrengsten		1.073					
Dekkingsmiddelen	Rente eigen vermogen	-370	-309	-300	-208	-65	-143
	Totaal netto kosten	79.507	81.544	81.634	81.732	40.868	40.865

4.3 Begroting naar kosten- en opbrengstsoorten

bedragen in € 1.000

Lasten	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Rente	10.000	11.039	9.803	10.060	10.268	10.446
Afschrijving	15.996	16.901	17.507	17.995	18.482	18.809
Personeelslasten	24.815	25.704	25.631	25.965	26.303	26.645
Gebruiksgoederen	3.210	2.989	3.048	3.109	3.172	3.235
Verbruiksgoederen	1.744	1.827	1.864	1.901	1.939	1.978
Energie	3.947	4.302	4.113	3.969	4.022	4.038
Huren/pachten etc.	430	701	715	729	743	758
Verzekeringen/belastingen	835	831	848	865	882	900
Onderhoud door derden	7.267	7.771	7.908	7.632	7.709	7.888
Overige diensten en/bijdragen door/aan derden	16.190	16.414	16.621	16.594	16.483	16.764
Oninbaar	126	250	250	250	250	250
Kwijtschelding	849	700	700	700	700	700
Toevoeging arbeidsgerelateerde voorziening						
Toevoeging voorziening natuurterreinen	485					
Onvoorzien		35	35	35	35	35
Inzet educatie is beleven						
Inzet innovatiefonds	270					
Incidentele lasten	1.073					
Subtotaal	87.237	89.463	89.044	89.804	90.988	92.446
Toevoegen aan reserves						
Totaal	87.237	89.463	89.044	89.804	90.988	92.446

Baten	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
Rente eigen vermogen	370	309	208	212	267	362
Rente hypotheke u/g	274	253	185	155	124	107
Baten salarissen sociale lasten	130	50	50	50	50	50
Geactiveerde personeelslasten	3.322	3.800	3.400	3.400	3.400	3.400
Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden	499	324	331	337	344	351
Opbrengst uit eigendommen	157	74	75	77	78	80
Bijdragen van derden	2.003	1.910	1.905	1.833	1.833	1.814
Dekkingsmiddelen, belastingen	77.137	80.591	82.294	85.294	88.120	90.985
Incidentele baten						
Subtotaal	83.892	87.311	88.447	91.359	94.216	97.149
Onttrekking aan reserves	270	2.152	597	-1.555	-3.228	-4.703
Resultaat na bestemming	3.075					
Totaal	87.237	89.463	89.044	89.804	90.988	92.446

Bijlage 1 Staat van vaste activa

Staat vaste activa

bedragen in € 1.000

Omschrijving beleidsveld	Aanschafwaarde per 1-1-2016	Afschrijvingen t/m 1-1-2016	Boekwaarde 01-01-2016	Investeringen / Mutatie	Afschrijving 2016	Boekwaarde 31-12-2016	Rente	Kapitaalkosten totaal
<u>Immateriële activa</u>								
Aanleg en onderhoud waterkeringen (HWBP)	20.273	1.509	18.764	6.700	834	24.630	564	1.398
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	1.847	402	1.445		53	1.392	37	90
Bestuur en externe communicatie	1.200	300	900		300	600	20	320
subtotaal immateriële activa	23.320	2.211	21.109	6.700	1.187	26.622	621	1.808
<u>Materiële activa</u>								
Planvorming	1.349	983	366		69	297	9	78
Aanleg en onderhoud waterkeringen	20.975	7.442	13.533	1.300	696	14.137	360	1.056
Inrichting en onderhoud watersystemen	140.583	45.633	94.950	6.500	4.378	97.072	2.496	6.874
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	275.042	102.951	172.091	12.900	8.501	176.490	4.528	13.029
Inrichting en onderhoud vaarwegen	15.022	4.856	10.166		597	9.569	518	1.115
Beheersen van Lozingen	480	221	259		49	210	6	55
Bestuur en externe communicatie	3.555	611	2.944		101	2.843	76	177
Ondersteuning	39.840	12.563	27.277	1.000	1.929	26.348	697	2.626
subtotaal materiële activa	496.846	175.260	321.586	21.700	16.320	326.966	8.690	25.010
<u>Financiële vaste activa</u>								
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	11.034		11.034	-652		10.382	284	284
Bestuur en externe communicatie	691		691			691	18	18
Ondersteuning	7.288		7.288	-200		7.088	190	190
subtotaal financiële activa	19.013		19.013	-852		18.161	492	492
Totaal	539.179	177.471	361.708	27.548	17.507	371.749	9.803	27.310

Bijlage 2 Staat van personeelslasten

Personeelslasten naar afdelingen

bedragen in € 1.000

	Jaarrekening 2014					Begroting 2015					Begroting 2016				
	Formatie in fte's	Jaarloon incl. sociale lasten	Overige personele kosten/baten	Activering personeels- lasten	Totaal	Formatie in fte's	Jaarloon incl. sociale lasten	Overige personele kosten/baten	Activering personeels- lasten	Totaal	Formatie in fte's	Jaarloon incl. sociale lasten	Overige personele kosten/baten	Activering personeels- lasten	Totaal
Bestuur		625	62		687		652	33		685		656	90		746
Staf	26,70	2.413	493	-44	2.862	26,70	2.299	1.392	-80	3.611	26,70	2.259	1.746	-45	3.960
Middelen	52,90	3.171	406	-93	3.484	48,90	3.336	158	-110	3.384	48,10	3.323	109	-90	3.342
Planvorming	49,35	3.556	460	-270	3.746	48,40	3.649	170	-390	3.429	49,40	3.631	105	-268	3.468
Uitvoering *)	204,10	12.658	972	-2.916	10.714	202,10	13.068	947	-3.220	10.795	203,10	13.003	709	-2.997	10.715
Subtotaal	333,05	22.423	2.393	-3.323	21.493	326,10	23.004	2.700	-3.800	21.904	327,30	22.872	2.759	-3.400	22.231
Baten					-130			-50		-50					-50
Totaal	333,05	22.423	2.393	-3.323	21.363	326,10	23.004	2.650	-3.800	21.854	327,30	22.872	2.759	-3.400	22.181

*) inclusief Vaarwegen

Personeelslasten naar programma

bedragen in € 1.000

	Jaarrekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
Afvalwaterketen	7.480	7.831	7.949
Watersystemen	12.056	12.259	12.441
Veiligheid	1.485	1.405	1.426
Vaarwegen	342	359	365
Totaal	21.363	21.854	22.181

Bijlage 3 Formatieplan 2016

Funcionaam	Moderne funcionaam	Formatieplan 2015	Formatieplan 2016
Directie			
Secretaris-directeur	Secretaris-directeur	1,00	1,00
Directeur	Directeur	1,00	1,00
Directeur	Directeur	1,00	1,00
		3,00	3,00
Unit Bestuurlijk Juridische Zaken			
Senior beleidsadviseur	Senior beleidsadviseur juridische zaken/advocaat	3,00	3,50
Directiesecretaris	Directiesecretaris	1,00	1,00
Specialist	Medewerker bestuurlijk secretariële zaken	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsmedewerker bestuurlijke ondersteuning	1,00	0,50
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker managementondersteuning	2,00	2,00
		8,00	8,00
Unit Communicatie			
Adviseur	Adviseur communicatie	1,60	1,60
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur communicatie	1,80	1,80
Senior beleidsadviseur	Woordvoerder	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker communicatie	0,60	0,60
		5,00	5,00
Unit P&O			
Manager	Manager personeel en organisatie	1,00	1,00
Adviseur	Adviseur ARBO	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur personeel en organisatie	1,00	1,00
Adviseur	Adviseur personeel en organisatie	0,50	0,50
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker personeel en organisatie	1,20	1,20
Adviseur	Adviseur KAM	0,50	0,50
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur KAM	0,80	0,80
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker personeel en organisatie	1,70	1,70
		7,70	7,70
Unit Control			
Manager	Manager control	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur control	2,00	2,00
		3,00	3,00
Unit Waterbeheer			
Manager	Manager waterbeheer	1,00	1,00
Uitvoerend medewerker	Administratief medewerker	1,00	1,00
Senior beleidsadviseur	Senior beleidsadviseur watersysteem	2,00	2,00
Adviseur	Adviseur watersysteem	8,00	7,60
Specialist	Medewerker watersysteem	3,00	3,00
Medior specialist	Specialist grondverwerking	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker eigendomsbeheer	0,80	0,80
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker geo-informatie	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker gegevensbeheer	1,00	1,00
Senior beleidsadviseur	Senior beleidsadviseur programma's	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur watersysteem	5,00	4,40
Senior beleidsadviseur (nieuw)	Omgevingsmanager	0,00	2,00
		24,80	25,80
Unit Zuiveringsbeheer en Riolering			
Manager	Manager zuiveringsbeheer en riolering	1,00	1,00
Senior beleidsadviseur	Senior beleidsadviseur afvalwaterketen	1,00	1,00
Adviseur	Adviseur riolering	3,00	3,00
Senior beleidsadviseur	Senior beleidsadviseur zuiveringsbeheer	2,00	2,00
Adviseur	Adviseur zuiveringsbeheer	2,00	2,00
Specialist	Bedrijfskundig medewerker zuiveringsbeheer	1,00	1,00
Medior specialist	Specialist automatisering zuiveringsbeheer	1,00	1,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker techniek en administratie	0,50	0,50
Uitvoerend medewerker	Administratief medewerker	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Zuiveringstechnicus	6,00	5,00
Medior uitvoerend medewerker	Zuiveringstechnicus	6,00	8,00
Senior vaktechnisch medewerker	Zuiveringstechnicus	9,00	9,00
Medior vaktechnisch medewerker	Zuiveringstechnicus	3,00	2,00
Senior uitvoerend medewerker	Gegevensbeheerder	1,00	1,00
Senior specialist	Senior specialist zuiveringsbeheer	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur zuiveringsbeheer	1,00	1,00
Teamleider	Teamleider zuiveringsbeheer	2,00	2,00
		41,50	41,50

Funcionaam	Moderne funcionaam	Formatieplan 2015	Formatieplan 2016
Unit Projecten			
Manager	Manager projecten	1,00	1,00
Senior coördinator	Senior projectadviseur	1,00	1,00
Medior coördinator	Projectmanager	7,00	7,00
Coördinator	Projectleider	6,00	5,00
Junior coördinator	Projectmedewerker	3,00	3,00
Medior uitvoerend medewerker	Technisch medewerker	2,00	2,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker managementondersteuning	1,00	1,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker CAD	2,00	2,00
Medior specialist	Specialist projectadministratie	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker CAD/GIS	2,00	2,00
		26,00	25,00
Unit Kennis en Advies			
Manager	Manager kennis en advies	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur planvorming	3,70	3,70
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur Energie en Innovatie	0,80	0,80
Medior specialist	Specialist planvorming	6,60	6,60
Adviseur	Adviseur subsidies	1,00	1,00
Specialist	Medewerker waterkwiteit en monitoring	2,10	2,10
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker techniek en administratie	0,50	0,50
Vaktechnisch medewerker	Medewerker monstertransport	0,25	0,25
Medior uitvoerend medewerker	Technisch medewerker	1,00	1,00
Uitvoerend medewerker	Uitvoerend medewerker kennis en advies	0,90	0,90
Coördinator	Coördinator laboratorium	0,75	0,75
		18,60	18,60
Unit ICT			
Manager	Manager informatie- en communicatietechnologie	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur informatie- en communicatietechnologie	2,00	2,00
Adviseur	Adviseur informatie- en communicatietechnologie	2,00	2,00
Medior specialist	Specialist informatie- en communicatietechnologie	3,00	3,00
Specialist	Medewerker informatie- en communicatietechnologie	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker informatie- en communicatietechnologie	3,00	3,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker informatie- en communicatietechnologie	1,20	1,20
Coordinator	Coordinator DIV	1,00	1,00
Specialist	Medewerker DIV / Medewerker applicatiebeheer	4,00	4,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker archief	3,30	3,30
		21,50	21,50
Unit Waterbeleid			
Manager	Manager waterbeleid	1,00	1,00
Senior beleidsadviseur	Senior beleidsadviseur planvorming	4,50	4,50
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur planvorming	2,70	2,70
		8,20	8,20
Unit Vergunningverlening en Handhaving			
Manager	Manager vergunningverlening en handhaving	1,00	1,00
Medior specialist	Specialist juridische zaken	1,00	1,00
Coördinator	Coördinator vergunningverlening	1,00	1,00
Medior specialist	Specialist vergunningverlening	2,80	2,80
Specialist	Medewerker vergunningverlening	2,00	2,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker handhaving	6,80	5,80
Coördinator	Coördinator handhaving	1,00	1,00
Specialist	Medewerker handhaving	2,00	3,00
Coördinator	Coördinator calamiteitenzorg	1,00	2,00
		18,60	19,60
Directieondersteuning Vergunningverlening en Handhaving			
Uitvoerend medewerker	Administratief medewerker	1,00	1,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker techniek en administratie	2,00	2,00
		3,00	3,00
Unit Financiën			
Senior Beleidsadviseur	Senior beleidsadviseur financiën	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur financiën	2,00	2,00
Adviseur	Adviseur financiën	3,00	3,00
Senior Specialist	Senior specialist financiën	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker financiën	2,50	1,70
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker financiën	2,20	2,20
		11,70	10,90

Funcionaam	Moderne funcionaam	Formatie- plan 2015	Formatie- plan 2016
Unit Facilitaire zaken			
Manager	Manager facilitaire zaken	1,00	1,00
Medior vaktechnisch medewerker	Medewerker repro- en postzaken	1,00	1,00
Frontoffice medewerker	Frontoffice medewerker	2,50	2,50
Vaktechnisch medewerker	Medewerker bedrijfsrestaurant	3,40	3,40
Medior vaktechnisch medewerker	Medewerker bedrijfsrestaurant	0,60	0,60
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker KAM	0,40	0,40
Adviseur	Adviseur inkoop	2,00	2,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker techniek en administratie (adm. Mdw.)	2,20	2,20
Coördinator	Coördinator facilitaire zaken	1,00	1,00
Adviseur	Adviseur facilitaire zaken	0,60	0,60
Senior vaktechnisch medewerker	Medewerker facilitaire zaken	1,00	1,00
		15,70	15,70
Unit Waterkeringen en Vaarwegen			
Manager	Manager waterkeringen en vaarwegen	1,00	1,00
Senior beleidsadviseur (nieuw)	Sr. beleidsadviseur waterveiligheid (procesmanager)	0,00	1,00
Senior specialist	Senior specialist waterkeringen	1,00	1,00
Medior specialist	Specialist waterkeringen	2,00	3,00
Specialist	Medewerker waterkeringen	2,00	2,00
Specialist	Medewerker vaarwegbeheer	1,00	1,00
Medior uitvoerend medewerker	Technisch medewerker	2,00	2,00
Medior vaktechnisch medewerker	Medewerker vaarwegen	3,00	2,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker gegevensbeheer	0,50	0,50
Uitvoerend medewerker	Administratief medewerker	0,50	0,50
		13,00	14,00
Unit Onderhoud			
Manager	Manager onderhoud	1,00	1,00
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker techniek en administratie	1,00	1,00
Teamleider	Teamleider onderhoud	2,00	2,00
Medior specialist	Specialist onderhoud	1,00	1,00
Specialist	Medewerker onderhoud	3,00	3,00
Senior uitvoerend medewerker	Medewerker planning en logistiek	2,00	2,00
Senior uitvoerend medewerker	Uitvoerder	5,00	5,00
Senior vaktechnisch medewerker	Servicemedewerker	7,00	7,00
Medior vaktechnisch medewerker	Onderhoudsmedewerker	38,80	38,80
		60,80	60,80
Unit Technische ondersteuning			
Manager	Manager technische ondersteuning	1,00	1,00
Adviseur	Adviseur technische ondersteuning	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur technische ondersteuning	1,00	1,00
Beleidsadviseur	Beleidsadviseur bodem en reststoffenverwerking	1,00	1,00
Adviseur	Adviseur reststoffenverwerking	1,00	1,00
Uitvoerend medewerker	Administratief medewerker	0,50	0,50
Medior uitvoerend medewerker	Medewerker techniek en administratie	2,00	2,00
Specialist	Medewerker technische ondersteuning	0,50	0,50
Coördinator	Coördinator werkplaats	2,00	2,00
Specialist	Automatiseringsmedewerker elektrotechniek	1,00	1,00
Senior uitvoerend medewerker	Elektrotechnisch monteur	7,00	7,00
Medior uitvoerend medewerker	Mechanisch monteur	14,00	14,00
Medior vaktechnisch medewerker	Medewerker onderhoudstechniek	4,00	4,00
		36,00	36,00
		326,10	327,30

Bijlage 4 Staat van langlopende leningen

Staat langlopende leningen 2016

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Stand per 01-01-2016	Vermeer- deringen	Verminderen gewone aflossing	Extra aflossing	Stand per 31-12-2016
Financiële instellingen	335.723	50.000	26.375		359.348
Subtotaal	335.723	50.000	26.375	0	359.348
Waarborgsommen	6				6
Totaal	335.729	50.000	26.375	0	359.354

Bijlage 5 Berekening van de renteomslag

Financiering van de kapitaaluitgaven en de renteomslag

Renteberekening

bedragen in € 1.000

Boekwaarde 1-1-2016	361.708	
Boekwaarde 31-12-2016	<u>371.749</u>	
Gemiddeld per jaar		366.729

Leningen

Vaste financieringsmiddelen 1-1-2016	335.723	
Vaste financieringsmiddelen 31-12-2016	<u>359.348</u>	
Gemiddeld per jaar		347.536

Reserves en voorzieningen 1-1-2016	7.929	
Reserves en voorzieningen 31-12-2016	<u>8.047</u>	
Gemiddeld per jaar		7.988

Netto kapitaaltekort 11.204

Rentekosten en -opbrengsten

Rente van geldleningen	9.582	
Bespaarde rente eigen vermogen	<u>208</u>	

Totaal te verdelen rente 9.790

af: rente boekwaarden met een afwijkend rente % -356

Te verdelen over restant boekwaarden 9.434

Renteomslag

Gemiddelde boekwaarde 2016	366.729
af: boekwaarde met vast percentage	<u>6.604</u>

Omslagpercentage: $9.434 / 360.125 \times 1\% = \underline{\underline{2,6\%}}$

Bijlage 6 Vaststellingsbesluit

VASTSTELLINGSBESLUIT

Het algemeen bestuur van Waterschap Rijn en IJssel, gelet op de artikelen 99 tot en met 102 van de Waterschapswet,

besluit:

1. Vast te stellen de begroting 2016, te weten

Rekening van lasten en baten

	<i>bedragen in € 1.000</i>
Totaal van de lasten	€ 89.044
Totaal van de baten	€ 89.044

2. De financieringsbehoefte voor 2016 vast te stellen op € 65 mln.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van 3 november 2015,

de secretaris-directeur,

de dijkgraaf,

drs. C. Roos

drs. H.Th.M. Pieper